

6

עה מורה על
 זכ. שאין לומר
 יש כן, ונראה
 א, וקא משמע
 ויש ראה
 פ סעיף א' א':
 זכתב. בלבוש
 זכיום הראשון
 נר לשנה טובה
 ארשונות היא
 ין ראוי שיאמר
 : שאינו לדיק
 ל אחד בעלמא,
 נל כן מתפללן
 דהיינו ביום
 יא, דהא ביום
 ו כן מטעם
 (ס) לפעמים,
 ימנ ת"ר, הכי
 ! חנירו לשנה
 יש לאומרו גם
 השנה:

ושלמי בפסוק
 עיין מ"ש ריש
 כל העולם
 : שגם לדיקים
 ר"ק ט' (נח ט)
 ו. ואומר אלקינו
 אין אומרים לה
 ין בקידוש, מ"א
 נסכת ראש השנה
 יוס ראשון אחר
 ק. והמ"א [ס"ק
 תב דיש לאומרו
 וס שני לפעמים,
 ס"ק ט]:

קול תרועה כו'
 ביד אפרים אבל
 המונה, עניי כונה
 "א, ושם כתבתי
 לומר כל החודר
 , אבל הכא כיון
 ש. ובמדינתו
 ש, ואף שמוכיו
 ט"ו [ס"ק ד], וכן
 ש. אך יש לומר
 : ותהוונים, מכל
 כשיבא להזכיר
 ו לסיים הברכה:

כעת תחת ידי צהר התיבה, ואי"ה יבואר עוד. ועיין מה שכתבתי
 באות ד' עוד בפירוש התפלה:
(ג) זכרון תרועה. עיין ט"ז. עיין מ"א [ס"ק ד'] ומה שכתבתי שם.
 והמה שכתב ויש ראה לזה לעיל, אפשר מה שכתבתי לעיל [אות ב]
 וכל הרשעה כולה, יע"ש. עיין פרי חדש [אות ז] אם אמר בחול זכרון
 תרועה אין מחזירין. והוא הדין בשבת אם אמר יום תרועה שאין
 מחזירין אותו, יע"ש. ומיהו כל שסיים כהוגן ויום הזכרון, אף שלא
 הזכיר באמצע יצא. אלא לענין אי מחזירין באמצע קאמר, יע"ש:
(ד) לשנה. עיין ט"ז. עיין מ"א [ס"ק ח'], לבוש [סימן] תקצ"ו.
 ומשמע דעת הט"ז לומר ביום א' אחר חצות גם כן, דשמא יום ב'
 עיקר ומתפלל על תבירו שיכתב למחר לחיים טובים, ובליל ב' דראש
 השנה פשיטא יאמר כן, כבסימן ת"ר שאם באו ממנחה ולמעלה
 עיקר יום ב', וביום שני שיוצאין על פי הרוב לאחר חצות לא יאמר
 תכתב כו'. לשון הר"ד אבודרהם ז"ל [עמוד רסב ד"ה ובכן] אימה
 גדולה מפחד, אמר אימה על הברואים החשובים, אדם שמים וארץ
 נאמר בהם בריאה, ופחד על מעשיך הם הפחותים, מעשה בראשית
 נאמר בהם עשיה, יע"ש. ובשמות ט"ו [פסוק טו] אימתה ופחד, וברשי'
 וברא"ם ז"ל, לכאורה אימה פחותה מפחד, כי זה על הרחוקים ופחד
 לקרובים יותר מתיראין, עיין תרגום יונתן וירושלמי. ולכאורה אימתה נכלל
 שם מה"ר שלמה מלך ז"ל [שמות שם], וצ"ע כעת * שוב בא ליד צהר התיבה,
 במספר השמות [חיבת השמות, אות ט"ו], אחד סג"ל קמ"י
 מיוחד, ב' פתחין כל דהו, וסימן [מלכ"ס"א ב. כ] שאלה אחת קטנה, ב'
 פתחין, ב' פתחין, אחד העם בסמיכות הוה נמי מיוחד, יע"ש. ומשפה אחת ב'
 פתחין קשה קצת, עיין מה שכתבתי באות ב' מזה:

הגהות רעק"א
 (ג) (מ"א ס"ק ב) בשאר מקומות. לרין לומר ביום הכפורים שחל בשבת:

וגמרא שם ל"ב ב' וכמו שאמר אפרש מלך יושב כו': [י"ט] וכן אינו אומר והשיאונו, רב אמר צריך להזכיר בו זמן, ונהי דבראש חדש לא קיימא לן, דגם כרב לא קיימא
 לן: [כ] ובתפלת מוסף. גמרא שם [הגיה ג, א] ושם ר"א"ש ראש השנה פ"ד סימן י"ד: [כ"א] [הגיה] והותמין. במדרש [פסיקתא רבתי] (מהדורת איש שלום) פסיקתא מ' ד"ה
 בחוש השביעי כן פתח: פסיקתא רבתי ר"ב כהנא (מהדורת רמ"מ יוסטמן) פרשה א"א מא ב. והביאו המדריכ ריש ראש השנה [טו] לעולם ה' דברך נצב בשמים [תהלים ק"ט,
 פט], קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם, כשם שדנת אותו ברחמים, כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם, לא כך גזרת על אדם [בראשית ב. יז] כי ביום
 אמר דוד, רבון העולמים, אלמלא דנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא היה אפילו שעה אחת, והתקנת עמו ברחמים, כך התקנת עמו שאתה דן את בניו
 ברחמים. ועיין מה שכתבתי בריש סימן תקפ"א: [כ"ב] [פ"ד אף על ג' מ' א] ודברכות ב' ד' דברכות [ג. א] ופ"ק
 [עין אוש] והגהות מיימוניות פרק ח' מהלכות תפלה [אות י] בשם תוספות [טו] לשון המשמע קול, וכמו שכתוב בפרק ז' דברכות [ג. א] ופ"ק
 ד' דבבא צמיצה [פ. א] ופרק ג' דחולין [פ. ב]. והטעם, משום דאין רגילין בהם, לכן מרימין קולם. אבל הרמב"ם [שם הלכה ז] והר"ף [ראש השנה י. א] ושאר
 פוסקים מפרשים כפירוש רש"י שם [י"ד אלא], כמו שאתה בפרק ד' דעירובין [מ. א] וריש נדרים [ג. ב], וכן עיקר: [כג] ויהי שבת כו'. כמו שאתה בפרק
 דברכות כ"ד ב'. ולפירוש הערוך הג"ל, לכן מוציא ידי חובתם בראש השנה יום כיפור לפי שמגביהין קולם ומטעין זה את זה ואיני יוצאין ידי חובתם בתפלה
 בלחש. אלא שעששין אין סומכין על השליח ציבור שצריך [לישמע] [לשמע] מפי השליח ציבור מלה במלה כמו שכתבו תוספות דברכות כ"ט ב' ד"ה טעה כו'.
 ושאר פוסקים, וכמו שכתוב בסימן קכ"ד סעיף י'. וכמו שאתה בירושלמי סוף ראש השנה רבי אבא דקסרין בשם רבי יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה:
 [כד] ויהי ויהיין ב' התכתב. כי מה שכתוב שם [ראש השנה ט. ב.] שלשה ספרים כו', היינו לחיי עולם הבא, כמו שכתבו תוספות שם [י"ד ונתמין], ודלא כהר"ן
 [ש. ג. כ' ד"ה עייקים] שכתב לעולם הזה וצדיקים ורשעים בדין, דהא אמרין [ראש השנה ש. ע"א] ואדם יניח בראש השנה גזר דין כו', אלמא אין ההתימה אלא
 ביום הכיפורים, ומתניתין בכל אדם מיירי. וכן מה שכתוב שם תבואה שאירע בה קרי כו' אדם כו', החליט הגמרא אלא בל אדם. אלא לחיי עולם הזה שיון בכל
 אדם, אלא דאע"פ שנכתב את חזור בעשרת ימי תשובה קצור הגזר דין, ונכתב ונתחם ביום הכיפורים לטובה, וזהו התועלת דאינו נחתם עד יום הכיפורים. וזהו
 שכתוב שם [ראש השנה יז. ב.] שב ביתחיים כו'. וזה שמבקשין בעשרת ימי תשובה כתבנו כו', ליקרע גזר דין ויכתבנו לחיים, ולכן אין לאמרו ותחכם, אלא התכתב:
 תקפ"ג. [א] [פ"ד אף על ג' מ' א] כריתות ג' [ע"א]. הוריות י"ב [ע"א].

מחצית השקל
 משום דבג' ראשונות יושב ודן. ופריך והאמרין ג' ראשונות יושב ועוסק
 בתורה, ובג' שניות יושב ודן. ומשני, איפוך. בג' ראשונות דן ובשניות
 עוסק בתורה. ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך, ובג' ראשונות עוסק בתורה,
 אפילו הכי לא יתפלל אז מוסף ביחיד, משום תורה כתיב בה [משלי כג,
 כג] אמת, דהיינו כפי שורת הדין, לכן אין הקב"ה נכנס לפניו משורת הדין,
 עד כאן דברי הגמרא. והתוספות דף ג' ע"ב כתבו, דיש אומרים דמהאי
 טעמא אומרים במוסף ממקומו הוא יפן כו', משום דקיימא לן בשניות
 יושב ודן, ועל זה כתבו ואין נראה, דלמאי דמסקינן דבג' ראשונות יושב
 ודן, זה לא יתכן, ועל כרחיך מטבע תפלה כך הוא, עכ"ל. אבל אנן קיימא
 לן כשנויא בתרא, דלתירוח בתרא אין צריך לומר איפוך, והכי עדיף:
 תקפ"ג (ריש הסימן) נראה ל' דהוא הדין כו', ועיין בברכות. דף נ"ו ע"ב,
 הוראה החול בתלום, באתרא דקרי ליה שונרא (בריי"ו אחר השי"ן)
 פתרונו שנעשה לו שירה נאה, ואתרא דקרי שינרא (ביד"א אחר השי"ן)

לבושי שרד
 הצות. ולא עד בכלל, דאין אומרים רק עד תלות ממש, ועל זה כתב עיין מה
 שכתוב ריש סימן תקפ"ג, ע"כ שכתב שם רמ"א דמתייבין לכל הפחות עד תלות,
 אש כן אחר התפלה כבר עד תלות, ואם כן נמונים דברי הלבוש, כי כבר עבר
 וגמגמו ונתחמם, וכן שם בהגהות מנהגים. נמשך למה שכתב תמלה,
 דמשום הכי אמרינן ממקומו הוא יפן, משום דקיימא לן בשניות יושב ודן, ולא
 יתחמם ונתחמם עד תלות ממש, אלא ארבעה וצדקה וזכרון ופחד, וברשי'
 וברא"ם ז"ל, לכאורה אימה פחותה מפחד, כי זה על הרחוקים ופחד
 לקרובים יותר מתיראין, עיין תרגום יונתן וירושלמי. ולכאורה אימתה נכלל
 שם מה"ר שלמה מלך ז"ל [שמות שם], וצ"ע כעת * שוב בא ליד צהר התיבה,
 במספר השמות [חיבת השמות, אות ט"ו], אחד סג"ל קמ"י
 מיוחד, ב' פתחין כל דהו, וסימן [מלכ"ס"א ב. כ] שאלה אחת קטנה, ב'
 פתחין, ב' פתחין, אחד העם בסמיכות הוה נמי מיוחד, יע"ש. ומשפה אחת ב'
 פתחין קשה קצת, עיין מה שכתבתי באות ב' מזה:

ומהאי טעמא אין אומרים פסוקי ובראשי חדשים קודם לחיוב מקומן, שם
 להעלים ראש חדש מה דלפשה, שלא לקטרג [והר שופטים ע"ה, א]. ומהאי
 טעמא אין מוצרין החדש לפני ראש השנה, עיין לגוש [סימן] תקפ"ג סעיף א':
 ו יום תרועה. עיין מ"א. דאף בלילה אין שופר, מכל מקום יום הזה מייב
 במרועה, והוא הדין מפלג ערביים בלילה אומר יום מרועה. ומה שכתב
 "בשאר מקומות", איני יודע פירושו, ואולי טעות סופר וז"ל אצל ביום
 הכיפורים אין לומר לה נמוחמינו, דמענית הוא, ע"ש: ז ודברך
 אמת. [טו] עיין מ"א. נוסח הקידוש, עיין ר"מ ז"ל פרק כ"ט מהלכות שבת
 [להלכה כג], ומשמע אומר בזה, יע"ש. ונוסחתינו, אשר נחר בנו מכל עם
 וקדשנו נמוחמינו, ותמן לנו [באהבה] [ז] יום הכוכון הזה יום מרועה מקרא
 קודש וזכר ליציאת מלכ"ס, כי בנו נחרת ואומנו קדשם מכל העמים ודברך
 אמת כו': ה התכתב. עיין מ"א. ועיין ט"ו [ס"ק ד']. ובסימן [תקע"ד]
 [תקפ"ד] [מ"א ס"ק ד'], עד תלות לכל הפחות, ואם כן יש לומר עד ולא עד
 כלל. ויש לומר ביום אחר תלות לשנה טובה מתחם וכו', ובאליה רעה [סימן]
 מק"י [ס"ק ז] ואין לומר בליל ב' לשנה טובה תכתב, יע"ש. מלאחי
 כסידור דקדוק, לנקיבה יאמר לשנה טובה מתחמי צ"ד הכינוי, ונכון הוא
 לענ"ד:

ביאור הגר"א
 [י"ן] [פ"ד אף על ג' מ' א] ר"א"ש סוף ראש השנה [פ"ד סימן י"ד] וגמרא שם כ"ט ב',
 ועיין בירושלמי שם [פ"ד הלכה א]: [י"ח] [פ"ד אף על ג' מ' א] וי"א אומר. ר"א"ש שם,
 וכן אינו אומר והשיאונו, רב אמר צריך להזכיר בו זמן, ונהי דבראש חדש לא קיימא לן, דגם כרב לא קיימא
 לן: [כ] ובתפלת מוסף. גמרא שם [הגיה ג, א] ושם ר"א"ש ראש השנה פ"ד סימן י"ד: [כ"א] [הגיה] והותמין. במדרש [פסיקתא רבתי] (מהדורת איש שלום) פסיקתא מ' ד"ה
 בחוש השביעי כן פתח: פסיקתא רבתי ר"ב כהנא (מהדורת רמ"מ יוסטמן) פרשה א"א מא ב. והביאו המדריכ ריש ראש השנה [טו] לעולם ה' דברך נצב בשמים [תהלים ק"ט,
 פט], קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם, כשם שדנת אותו ברחמים, כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם, לא כך גזרת על אדם [בראשית ב. יז] כי ביום
 אמר דוד, רבון העולמים, אלמלא דנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא היה אפילו שעה אחת, והתקנת עמו ברחמים, כך התקנת עמו שאתה דן את בניו
 ברחמים. ועיין מה שכתבתי בריש סימן תקפ"א: [כ"ב] [פ"ד אף על ג' מ' א] ודברכות ב' ד' דברכות [ג. א] ופ"ק
 [עין אוש] והגהות מיימוניות פרק ח' מהלכות תפלה [אות י] בשם תוספות [טו] לשון המשמע קול, וכמו שכתוב בפרק ז' דברכות [ג. א] ופ"ק
 ד' דבבא צמיצה [פ. א] ופרק ג' דחולין [פ. ב]. והטעם, משום דאין רגילין בהם, לכן מרימין קולם. אבל הרמב"ם [שם הלכה ז] והר"ף [ראש השנה י. א] ושאר
 פוסקים מפרשים כפירוש רש"י שם [י"ד אלא], כמו שאתה בפרק ד' דעירובין [מ. א] וריש נדרים [ג. ב], וכן עיקר: [כג] ויהי שבת כו'. כמו שאתה בפרק
 דברכות כ"ד ב'. ולפירוש הערוך הג"ל, לכן מוציא ידי חובתם בראש השנה יום כיפור לפי שמגביהין קולם ומטעין זה את זה ואיני יוצאין ידי חובתם בתפלה
 בלחש. אלא שעששין אין סומכין על השליח ציבור שצריך [לישמע] [לשמע] מפי השליח ציבור מלה במלה כמו שכתבו תוספות דברכות כ"ט ב' ד"ה טעה כו'.
 ושאר פוסקים, וכמו שכתוב בסימן קכ"ד סעיף י'. וכמו שאתה בירושלמי סוף ראש השנה רבי אבא דקסרין בשם רבי יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה:
 [כד] ויהי ויהיין ב' התכתב. כי מה שכתוב שם [ראש השנה ט. ב.] שלשה ספרים כו', היינו לחיי עולם הבא, כמו שכתבו תוספות שם [י"ד ונתמין], ודלא כהר"ן
 [ש. ג. כ' ד"ה עייקים] שכתב לעולם הזה וצדיקים ורשעים בדין, דהא אמרין [ראש השנה ש. ע"א] ואדם יניח בראש השנה גזר דין כו', אלמא אין ההתימה אלא
 ביום הכיפורים, ומתניתין בכל אדם מיירי. וכן מה שכתוב שם תבואה שאירע בה קרי כו' אדם כו', החליט הגמרא אלא בל אדם. אלא לחיי עולם הזה שיון בכל
 אדם, אלא דאע"פ שנכתב את חזור בעשרת ימי תשובה קצור הגזר דין, ונכתב ונתחם ביום הכיפורים לטובה, וזהו התועלת דאינו נחתם עד יום הכיפורים. וזהו
 שכתוב שם [ראש השנה יז. ב.] שב ביתחיים כו'. וזה שמבקשין בעשרת ימי תשובה כתבנו כו', ליקרע גזר דין ויכתבנו לחיים, ולכן אין לאמרו ותחכם, אלא התכתב:
 תקפ"ג. [א] [פ"ד אף על ג' מ' א] כריתות ג' [ע"א]. הוריות י"ב [ע"א].

חכמ
 תקפ"ג (פ"ד אף על ג' מ' א)
 ומוכרי
 עיין ב' נגמ"ל
 כהטעמה
 שנתנו לנו ד'
 ולמנוחה לכך
 ובעיני הוא
 כזה לומר לא
 כיון דמותר
 כשאר יום ג'
 יום טוב וכן
 ולמנוחה ו
 אומרים. ואי
 מגיה נלשון
 ללך נקרא
 שאלתנו מו"ל
 (א) כלי שיעלו
 לטובה, ועל
 בראש השנה
 ופיקוד קודם
 חוק וכוון לה
 אחריו. וכן
 מוסף, ע"ש.
 שיום זה יקמן
 לומר שנתנו
 הוכיחו את
 ולתפלתם,
 תקפ"ג (פ"ד אף על ג' מ' א)
 רג"ל אפ"ל
 רביא וכו'. ו
 מה שכתבו ב'
 א: כפיטת ה'
 דברים טובים
 הכונה דרך ח'
 לתפלה בשעת
 היו לנטותן ו
 שהוא ממין ו
 ונפטר לפי
 דברושים לפי
 מרי"ז דנבא'
 משמח ואומר
 הוא יתברך ה'
 יהיה נספק כל
 מהאי טעמא
 אדם רגיל לומר
 אחרי תפלה:
 דעידור רחמנא
 לו טובה. ולכ

(כ"ו ס"ק ז)
 ע"פ ס"ק
 שם ב"ט
 בבנין אר
 בפסוק ב'
 העדה כו'
 נאר
 (ש"ב ס"ק ז)
 ע"פ ס"ק
 (פ"ד אף על ג' מ' א)
 סוף, ו
 הכפורים
 אומרים
 (ש"ב ס"ק ז)
 ד"ב דה

(אשר אברהם)

מסורת המדרש
 אותן המרגלים זריזין
 היו שם, ראה כאן
 בהרגום ינתן (מי היו
 המרגלים).
 לב, ויפנו ויעלו וכו'
 תנחומא כאן כד, תני'
 נד, יל"ש כאן תסוד.

זריזין היו אמרו בטוחין אנו בתפלתו של משה וכבר שלח
 מרגלים לשעבר והביאו תקלה אנו לא נעשה כן אלא
 בהקדוש פרוץ הוא נאמין ונעשה מלחמה עשו כן והרגו
 את האמורי אשר בה.

← לב. (כא, לג) 'ויפנו ויעלו' יש אומרים מלחמת סיחון
 עשו באלול ועשו את הרגל בתשרי ואחר הרגל מלחמת
 עוג כמה דאת אמר (דברים טז, ז) 'ופנית בבקר והלכת
 לאחריך'.

מצאנו אחר כן שנדרש בהם (לעיל טז, א), שגם המה המרגלים ששלח אחר כך יהושע ליריחו, המה —
 זריזין היו — במצות מלחמה לה' בארץ, וכאשר מצאנו לכלב (ביהושע יד, ו—יד), שהיה זריז
 במלחמה בחברון ולפנחס — במלחמה במדין (במדבר לא, ו), ומשלחם משה לרגל את יעזר —
 אמרו: "בטוחין אנו בתפלתו של משה — שמתפלל עלינו להצליח דרכנו, וכבר — ראינו
 מה שהיה, אשר — שלח — משה — מרגלים, לשעבר, לרגל את ארץ ישראל, וחזרו —
 והביאו תקלה — לישראל, בשליחותם, אנו לא נעשה כן, ולא זאת בלבד שלא נחזור לדבר רעה
 ולהניא את לב העם ממלחמה, כראשונים, מחוסר בטחון בה' ואמונה בו, אלא — עוד זאת כי —
 בהקב"ה נאמין ונעשה — אנו עתה בעצמנו — מלחמה — זו", ומיד — עשו כן,
 "והאמינו בה'" (תניי כאן, נו, עיי"ש), ובתפלתו של משה בטחו, והרגו את האמורי אשר בה —
 ובכנותיה (וכנ"ל), וזהו כי הגם בתחילה נאמר "וילכדו" בלשון רבים, לבסוף נאמר "ויורש" בלשון
 יחיד, מוסב על משה האמור למעלה מכן, שבתפלתו עשה כן, שזו עשתה להם את הנס, או לומר (רז"י
 וכ"ה בספורנו עה"ת כאן), שלא עברו על דברי משה לכבוש משאמר להם רק לרגל, אלא שנלחמו ולכדו
 הם מיד רק את בנותיה של יעזר, שאליהן לא שלחם משה ולא דיבר עמם כלל, עד שלבסוף בא משה
 והוריש את האמורי שבעיר יעזר עצמה.

לב. "ויפנו ויעלו דרך הבשן, ויצא עוג מלך הבשן לקראתם ... למלחמה", מוסיף ומקדים כאן
 הכתוב לומר "ויפנו", וכן אומר משה אל ישראל לבסוף (דברים ג, א): "ונפנו ונעל דרך הבשן, ויצא עוג
 מלך הבשן לקראתנו, ... למלחמה", ואין לפרש "פניה" זו במשמעות הסבת פנים לצד אחר שהרי ארץ
 עוג היא סמוכה לארץ סיחון ובדרך ישרה הם הולכים מזו אל זו "ועולים" מדרום לצפון, ומעתה, "מהו
 — משמעו של — ויפנו ויעלו" (תנחו כאן, כד) — מאיזה מעשה וממה פנו להם במעשה עלייתם זו?
 יש אומרים: מאחר שאת — מלחמת סיחון עשו — ישראל — באלול, בחודש השישי,
 שהרי נאמר למעלה מכן שמת אהרן, ובמיתת אהרן נאמר (במדבר לג, לח) שהיתה "בחדש החמישי באחד
 לחדש", ונאמר בה מיד (שם כ, כט): "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", והרי עבר כל חודש
 אב, ומשהכתוב מספר על המלחמות שהיו אז מיד עד כאן, הרי כי באלול היו, וגם מלחמת סיחון זו
 האמורה למעלה בסמוך, היתה באלול, הרי עתה במלחמת עוג בא הכתוב לומר כי לא מיד ובסמוך
 בזמן היתה אלא נחו להם וישבו בארץ האמורי, כאמור, ומשיצא אלול, ועשו את הרגל בתשרי, באו
 ראש השנה ויום הכפורים והרגל של חג הסוכות זמן שמחה, ואחר הרגל — עשו את (כבתנחו), שם.
 עיי"ש) — מלחמת עוג — זו, וזהו "ויפנו" — פנו להם ממעשה שמחת הרגל, כמה דאת אמר

וַיִּירָשׁ אֶת־אֶרְצוֹ מֵאֲרֻנֵּן עַד־יִבְכַּעַד
 בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָזוּ וַבְּבוֹל בְּנֵי עַמּוֹן:
 וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה
 וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי
 בְּחֶשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָאֵלֶּה: כו כִּי חֶשְׁבוֹן
 עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא
 נִלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֵאשֹׁן וַיִּקַּח
 אֶת־כָּל־אֶרְצוֹ מִיַּדוֹ עַד־אֲרֻנֵּן: לו עַל־כֵּן

וירת ית ארעיה מארנונא עד
 יובקא עד בני עמון ארי תקיף
 תחומא דבני עמון: כה וכבש
 ישראל ית כל קרנא הארץ ויחייב
 ישראל בכל קרני אמורא
 בחשבון ובכל בפרנהא: כו ארי
 חשבון קרתא דסיחון מקבא
 דאמורא היא והוא אנה קרבא
 במקבא דמואב קדמאה ונסיב
 ית כל ארעיה מידיה עד ארנון:
 כו על כן ימרון מתחיא עולו

תי מי
 נד די
 סיחון
 חומיה
 ונפק
 ואתא
 אראל:
 דחרב

לקט בהיר

רשי

סיחון נמוכו ויהיה טירחא ימיה לבני ישראל, לזה נתן
 הקב"ה בלצם ללאת, ומה שאמר הכוזב שנאספו יהנה, ודאי
 שלא היה יהן מערי מצר שהלא כתיב המדברה, ועוד א"כ
 למה לא נאספו לחשבון עיר הבירה, אלא מן הסתם הימה
 יהן מקום סמוך למדבר בקצה גבולו: (עב) ר"ל סיחון
 ועמו, וכן מה שאמר חשבון פירושו כל העיירות, גם מה
 שאמרו שכל מלכי כענן העלו "לו" מס ארץ פירושו לסיחון
 אלא לכל המדינה בכלל, שהעם נקרא על שם המלך והמדינה
 נקרא על שם עיר הבירה, ופשוט הוא, ור"ל שהיו חוקים
 שהרי שכרו אותו ואת עיירותיו לשמירה: (עג) ומה שאמר
 לעיל אפילו מלחה יתושין גומא היא, כלומר אפילו לא יהיו
 בו אנשים גבורי מלחמה, כי פשוט הוא שאין פירושו יתושין
 ממש: (עד) וכי חזק היה מסיחון ועוג, וכי יש כחי ועומם
 ידי לפני הקב"ה: (עה) כי עיר הבירה והגדולה ועיר
 המטרופלין נקרא אס, כמו עיר ואס צישראל, והכפרים

ארץ כל צריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון^(ע)
 ככפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו וכל שכן שהיה*
 בחשבון, אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני כל
 זאת לזור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה
 ללאת מן העיירות ונתקבלו (כולם) למקום אחד ושם
 נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם
 כי אין (איש) שם אלא נשים ועף^(ע) (שס - סס): (כד) בי
 עז. ומהו חזקו^(ע) התרחשו של הקב"ה שאמר להם
 (דבר' צי י"ט) אל תלורס וגו': (כה) בנתידה. כפרים
 הסמוכים לה^(ע): (כו) והוא נלחם. למה הולך
 להכחש*, לפי שנאמר (דבר' צי ט) אל תלר את מואב,
 וחשבון משל מואב היחה, כתב לנו שסיחון לקחה
 מהם ועל ידו טוהרה לישראל^(ע) (תנח - חולין ס"ג):
 מידו. מרשותו^(ע): (כז) על כן. על אותה מלחמה^(ע)
 שינוי נוסחאות - אילו היה - ליכתב.

שלו
 יו שכל
 ה שלא
 ועברה
 ה אלה
 ויצא
 יתושין

קטנים שסביבותיה הנשענים עליה בכל מידי דצבורי נקראו בנותיה שהם טפלים לה כננות לאמן (ראב"ע - רד"ק): (עו)
 פי' נעשה מותר לישראל ליקח אותה שאינה נקראת עוד עיר מואב האסור אלא עיר סיחון, ומה שאמר הכוזב שחנן ערבות
 מואב, גם אמר (דבר' כ"ח ס"ט) אלה דברי הצריה וגו' בארץ מואב, פירושו אלא ערבות ואכל ארץ מואב, ופשוט: (עז)
 והוא לשון מושאל, כמו דבר שבידו יכול לעשות בו מה שירצה כן מה שברשותו, ובמקום שהדבר מוכן ואין לעשות לא נמנע
 הכוזב מלדבר מליצות: (עח) אין ר"ל שפי' על כן הוא על אותה מלחמה, אלא ענינו כן, וכדרך המשורר להמליץ ולרמוז
 בלשונות נסתרים, וכאלו אמר על זה, ואמר יאמרו עמיד במקום עבר, ותיבת המשלים מלשון משל, לא מלשון מושל, כלומר

ה מכאן
 וס למס
 יו שלא
 בשלום,
 תחיה
 ינים מן
 אין שום
 ראה
 ולפי"
 פתח
 שמה
 בשלום
 ת ויצב
 גא לא
 עמד בו
 מה ילא
 ין, חשב
 שה מה
 שפשוט
 בתוכם
 כשיהיה

אור החיים

שהיה ראוי להיות בגיא, ונמלא כי באמלעות
 תועליות החורה כמלך יושג להכחיל הנפש והגוף
 בחיים:
 חסלת פרשת חקת

העולם הזה שהוא נקרא ישימון לשון שממה שעתיד
 להיות שמש, או נקרא כן לפי ששולט בו יצר הרע
 השומם את הנצראים, ואי זה מקום שהוא נשקף
 על פנים של עולם הזה הוא גלגל חמה שם יונח מה

יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן תִּבְנֶה
 וְתִבְנוֹן עִיר סִיחֹן: כח בִּי־אִשׁ יֵצֵא
 מִחֶשְׁבוֹן לְהֵבֶה מִקְרִית סִיחֹן אֲכַלְהָ עַר
 מוֹאָב בְּעָלֵי בְּמֹת אֲרֻנָּן: כט אוֹיֵלְךָ
 מוֹאָב אֲבֹדְתָ עִם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטִם
 וּבְנִתָיו בְּשִׁבִית לְמֶלֶךְ אִמְרֵי סִיחֹן:
 ל וְנִירָם אֲבֵר חֶשְׁבוֹן עַד־דִּיבֹן וְנָשִׁים

חֶשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִשְׁתַּכְּלֶה
 קִרְתָּא דְסִיחֹן: כח אֲרֵי קִידוּם
 תִּקְוָה בְּאִשָּׁא נֶפֶק מִחֶשְׁבוֹן עֲבָדֵי
 קִרְתָּא בְּשִׁלְהוּבִיתָא מִקְרִתָּא
 דְסִיחֹן קְטִילוּ עִמָּא דִשְׂרוּ
 בְּחִנִּית מוֹאָב בּוּמְרֵי דְפִלְחִין
 בֵּית דְחֵלָא רְמֵתָא דְאֲרֻנָּן: כט וְ
 לְבוֹן מוֹאָבָאֵי אֲבֹדְתוּן עִמָּא
 דְפִלְחִין לְכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהֵי
 צִירוֹן וּבְנִתֵיהּ בְּשִׁבְיָא לְמֶלֶכָא
 דְאִמְרֵי סִיחֹן: ל וּמְלִכּוּ פִסְקַת

רש"י

לקט בהיר

שנלחם סיחון צמואב: יאמרו המשלים. (הוא)
 בלעס^ט שנאמר צו (כ"ג ז) וישא משלו: המשלים.
 בלעס וצטור והם אמרו^ו צאו חשבון, שלא היה
 סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעס לקללו (תנ"ח),
 והוא שאמר לו בלק (כ"ג ו) כי ידעתי^א את אשר
 תצרך מצורך וגו': תבנה ותבונן. חשבון^ב צסס*
 סיחון להיות עירו: (כח) כי אש יצאה מחשבון.
 משכבשה סיחון^ב: אכלה ער מואב. שם אותה
 מדינה קרוי ער^ד בלשון עברי ולקטיית בלשון ארמי:
 ער מואב. ער של מואב: (כט) אוי לך מואב.
 שקללו את מואב^ה שימסרו צידו (תנ"ח): כמוש. שם
 חלבי מואב: נתן. הנותן את בניו של מואב:
 פליטם. נסים ופלטים מחרב, ואת בנותיו בשבית
 וגו': (ל) ונירם. מלכות^ו שלהם (אונק): אבד
 חשבון עד דיבן. מלכות ועול שהיה למואב
 בחשבון חזד משם, וכן עד^ז דיבן, תרגום של סר
 עד, כלומר סר ניר מדיבן, ניר לשון מלכות ועול
 וממשלת איש, כמו (מ"ה מ"ה ל"ו) למען היות ניר לדויד
 עדדי: ונשיים. שיין דגושה^ח, לשון שממה, כך
 שינוי נוסחאות. שנקראת עיר סיחון.

משלי משלים, מושלי נבואות (רשב"ם), הנודאים משלים
 מלכס (ראב"ע), המספרים ציבור משלים שראו בחלוס חזיון
 (ספור'), שהיו נושאים משל בעמידות (רמב"ן): (עט)
 מדאמר המשלים בה"א הידועה והוא לא ידענו מושל משל
 חוץ מבלעס, ומדידענו שהאחד בלעס וכל לידע שהשני הוא
 צעור אביו, דכתיב בנו צעור, שצעור היה בנו של בלעס
 צנבאות, הרי שגם אביו היה מושל משלים (ג"א): (פ)
 הם אמרו לאמריים דהיינו סיחון ועמו צאו לעיר חשבון
 צצטח צאין פחד, וצזה קללו את מואב: (פא) צעבור
 שמתקיימה קללתך שקללת אותנו או לגבי סיחון, עמה
 יתקיימו קללתך את ישראל לגבינו: (פב) ר"ל אומרו חזנה
 ותכונן שיך למעלה לא למטה על עיר סיחון, שעי' שצא
 לחשבון חזנה ותכונן עיר חשבון להיות לה שם חדש ותקרא
 מעתה עיר סיחון לא עיר מואב, ולא שחזנה צנניים, שהרי
 צנויה היתה, אלא מאחר שהיה לה שם חדש כאילו צנויה
 מחדש (מ"ל), ותכונן מעתה שהדריים בה יהיו צטוחים צכחו
 של סיחון (רב"ח): (פג) פי' לא רק את חשבון יכבוש, אלא
 אחר שיכבוש את חשבון חלא משם אש ותאכל ותכבוש גם
 מדינת מואב הנקרא ער ואת הרים ובמות הנקראים ארנון
 על שם הנהר, וצא העבר צמקום עמיד, ילאה כמו חלא,
 אכלה כמו חאלל: (פד) לא שחיבת ער פירושו מדינה ופי'
 קרחה, אלא שמה של מדינה היא ער וצארמי לחיית, וא"כ ער מואב פירושו מדינת ער של עם מואב, כמו בית לחם יהודה
 שפירושו עיר בית לחם של שבט יהודה (ג"א): (פה) אוי לך כמו אוי יהיה לך מואב שחאבד ממך עם העובדים את ע"ו
 שלך ששמו כמוש, ויקנו בניו (חסידיו) של כמוש פלטים להיוחס נסים נעים ומדולדלים בצרך לא להם מחרבו של סיחון,
 ובנותיו יתנו בשביה לסיחון: (פו) חיצת ניר פירושו מלכות כן תרגמו אונקלוס וכן הוא בדברי הימים דללקמן, ואת המ"ם
 הוא כינוי, ופירושו שלהם, ועל חזד מחרגס פסקת, ועל חיצת חשבון הוסיף האונקלוס אות מ"ם, כלומר פסק ואבד מעיר
 חשבון מלכותו של מואב: (פז) חיצת "עד" זה אין פירושו כמו ממנרים ועד הנה, אלא הוא לשון ארמי ופירושו סר,
 ואונקלוס תרגמו עדא, והוסיף האונק' חיצת שולטן החסר צכחבו, כי חיצת נירם מושך אחר עמו, גם הוסיף אות מ"ם על
 חיצת דיבן, וכאילו אמר ניר שלהם יאבד מחשבון וניר שלהם יוסר מדיבן והוא עיר מערי מואב: (פח) מפני שצא למלחאת

מחשבון ער
 וצדיאו ער
 מירבא: לא ו'
 אמורא: לב א'
 ית יעור וכב'
 ית אמורא: ד'
 וסליקו קארד
 מלכא דמתנ'
 וכל עמיה
 קארעיו: דו ו'
 תרחל מניה
 יתיה וית כל'
 ותעבד קיה
 קסיחון מלכ'
 יתב בחשבון:
 בנודי וית כ'
 אשתאר קיה

יאמרו המושלי
 עד^ט נפח: (ל)
 וגו'. המרגלים
 צטוחים חנו צכ
 צמ"ח: (לד) א'
 (לכלחם) צב' שו
 (אציונו) צג', שנא
 עוג שפלע מן
 צעשתרות קרני
 י"ח) כי רק עוג
 - צ"ר מ"ה: (לה)
 שינוי נוסחאות. בתפלתו

בלשון יחיד ויורש
 המזהיר את ישראל
 ואת כל עמו היל"
 דאמר מר סיחון
 עכ"ל: (צג) שצו
 צפרשת דברים, וג
 שילך אצרהם ויהר
 צאמרפל, עיין שם
 "ירא", "שמח" יג

Vais, Tsevi ben David

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ס פ ר

באר מרים

הערות והארות חידושים וביאורים
על חמשה חומשי תורה

חובר בעזרת החונן לאדם דעת
מאתי צבי בלאמו"ר ר' דוד ז"ל וויס

שנת ה' תשנ"ו עיה"ק בני-ברק

ובלב אליהו הקשה מד
 לחשבון הנפש של האדם?
 תתגר במ מלחמה".
 וכתבו חז"ל עמון ומו
 מידיהם דהרי אינם של מו
 בואו ונתבונן כשניצח
 הגדול, ולא ידע דזהו סיבב
 למואב.

וה"ה גבי עבירה כשאד
 יהיה גדול מנשוא. וה"ה הו
 וזהו שכתבה התורה דו
 כן יאמרו המושלים בוא נו
 איתא בספרים דהגהנו
 הפסד יהיה גדול. הדברים

לינו פה הלילה (כב ח)

רש"י
 העול
 בחלו

ומדברי רש"י נראה דו
 ומשמע דבנביאי ישראל נר
 יהיה נביאכם ה' במראה א
 הרי דגם לנביאי ישראל
 ראיתי שמקורו של רש"י ו

אמנם כשלא שמעו לקול ה', כתיב ותשת העדה ובעירם, שהם שווין בשתייתם לשתית
 הבהמה, והיו צריכים למים רבים.
 וכן איתא ביומא לט. גבי לחה"פ וכל כהן שמגיעו כפוליש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותר
 דלברכת ה' לא בעינן לכמות ולגודל.

וישלח מלאך ויצאנו ממצרים (כ טז)

רש"י: זה משה. וזהו מלאך ה' אשר יצאנו מצרים. וזהו מלאך ה' אשר יצאנו מצרים.
 הקשה האבודרהם על בעל ההגדה שכתב אני ולא מלאך, דכאן כתיב וישלח מלאך? וי"ל
 עפ"י מש"כ הגר"ח הובא בגר"ז עה"ת פר' שמות דליציאת מצרים בעי דוקא נבואת מ"ר ע"ש,
 ולפ"ז י"ל דמ"ר דשכינה מדברת מתוך גרונו לא הוי שליח, אלא הקב"ה בעצמו.

נחש הנחשת (כא ט)

רש"י: לא נאמר לעשותו של נחושת אלא אמר משה הקב"ה קוראו
נחש ואני אעשנו של נחושת לשון נופל על לשון.

יש לדעת מהו ענינו של לשון נופל על לשון, דבגלל שאמר לו ה', דיעשה נחש עשהו
 נחושת, אמנם ביאור הענין הוא דידיע משה דאין הערוד ממית אלא החטא ממית. ומהעונש
 נדע מהי התביעה על האדם, דעונשי התורה הם מדה כנגד מדה, כדי ללמוד ממה שבא העונש,
 על החטא. וידע משה דכיון דהעונש היה דבאו עליהם נחשים. חטאתם הוא על שהוציאו
 דיבה ולשון הרע.

וע"י ההתבוננות בחטא זה יתוקן ויסור מהם הנגע הזה, ולכן עשה משה גם את הנחש
 נחושת כדי שמכל דבר הן מהנחש והן מהנחושת יזכרו בחטאתם, שהוציאו דיבה כדי שידעו
 לתקן אותן. ובגור אריה כתב כי השם מורה על העצם ומכיון שהנחושת והנחש בשם אחד
 מורה כי יש להם שיווי בדבר, עיי"ש.

76 על כן יאמרו המושלים בואו השבון (כא כז)

איתא בב"ח עח: על כן יאמרו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של
 עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

ובלב אליהו הקשה מדוע דרשו חז"ל דרשה זו על פסוקים אלו דלכאורה אין להם קשר לחשבון הנפש של האדם? וביאר ביאור נפלא, דהרי צותה התורה "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה".

וכתבו חז"ל עמון ומואב טיהרו בסיחון, דכשבאו לסיחון יכלו ישראל לקחת אותה מידיהם דהרי אינם של מואב אלא באו כבר לרשות סיחון, וזה הביאור טהרו בסיחון. בואו ונתבונן כשניצח סיחון ולקח את "חשבון" מיד מואב שמח שמחה גדולה על נצחונו הגדול, ולא ידע דזהו סיבת מפלתו, דיוכלו ישראל לקחת אותה מידו, דאין היא שייכת יותר למואב.

וה"ה גבי עבירה כשאדם עובר עבירה בשעתה נהנה הוא ממנה אבל העונש שיבא אח"כ יהיה גדול מנשוא. וה"ה הפסד שמפסיד מטורח המצוה, שכרו גדול מאוד.

וזהו שכתבה התורה דחשבון עכשיו עיר סיחון והוא נלחם במלך מואב ולקחה מידו, ועל כן יאמרו המושלים בוא נחשב חשבון המצוות, והעבירות. ע"כ

איתא בספרים דהגהנום שהאדם יקבל הוא כגודל ההנאה, ואמנם הוא נהנה בעוה"ז אבל הפסד יהיה גדול. הדברים נוקבים עד התהום.

בלק

לינו פה הלילה (כב ח)

רש"י: אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה וכן כל נביאי אומות העולם, וכן לבן בחלום הלילה, שנאמר ויבא אלוקים אל לבן הארמי בחלום הלילה.

ומדברי רש"י נראה דהנבואה הבאה בחלום הלילה הוא דוקא לנביאי אומות העולם, ומשמע דנביאי ישראל נראה אליו ביום ובהקיץ. וצ"ב מלשון הפסוק בבהעלותך [יב ו] אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה.

הרי דגם לנביאי ישראל מתגלה הקב"ה רק בחלום, ורק למ"ר הנבואה היתה בהקיץ, אח"כ ראיתי שמקורו של רש"י הוא מהמדרש רבה פרשה כ' אות י"ב. ובפירוש המהרז"ו הקשה

יָנִיחַ לָנָא: כִּי יִחְיֶינָא כִּי הוּא טָרַף וַיִּרְפְּאֵנוּ יְדֵי וַיַּחֲבֹשְׁנוּ:
 לְיוֹמֵי נַחֲמָא דְעַתִּידִין דְּכִי יִחְיֶינָא מִיּוֹמִים בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ וְנַחֲחִיהָ
 לְמִיתֵי בְּיוֹם אַחִיוֹת מִתִּיא יִקְמִינָא וְנַחֲחִי קְדָמוּהֵי: גִּנְיִלְךָ נְרֻדְךָ
 לְפָנָיו: גִּנְיִלְךָ נְרֻדְךָ לְדַעַת אֶת־יְהוָה כִּשְׁחָר נָכוֹן מִצָּאוּ וַיָּבֹא כַּגֶּשֶׁם לָנוּ
 לְמַדְעַת יַת דְּחַלְתָּא דִּי

רש"י

יך ויחבשנו. יך לשון הווה הוא, הוא מכה אותנו והוא יחבשנו: (3) יחיינו מיומים. יחזקנו משמי פורעניות שעצרו עלינו, משמי מקדשות שחרצו: ביום השלישי. צננין צית השלישי יקימנו: מיומים.

מצודת ציון

יך. מלשון הכאה: ויחבשנו. ענין קשירת המטלית על המכה והשבירה. כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לו ד): (ב) יחיינו. ענין רפואה. כמו עד חיותם (יהושע ה ט): מיומים. רוצה לומר מהעתים: ג) נרדפה. אמר בלשון שאלה על מרבית ההשתדלות: כשחר. הוא אור הבוקר: נכון. ברור ומובטח: מוצאו. מלשון יציאה:

מצודת דוד

גבר האויב: וירפאנו. והוא ירפא אותנו, כי הכל ממנו ובידו: יך. הוא הכה אותנו והוא יניח תחבושת על המכה. וכפל הדבר במלות שונות: (ב) יחיינו מיומים. הנה שלח לנו רפואה משני העתים שעברו עלינו, הוא גלות מצרים וגלות בבל: ביום השלישי. בעת השלישי בגאולה העתידה, יקימנו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם, כי לא נבוא עוד לגולה: נכון מוצאו. רוצה לומר כמו הבוקר, כשרואה האדם תחלת אורו הוא בטוח שיצא השמש על הארץ ויראה, כן יהיה הרודף לדעת את ה' נכון ובטוח שימצאהו: יבוא. רב טוב יבוא לנו כמרבית מי הגשם, וכמלקוש המרודה את הארץ ומשביעה:

רד"ק

לנו ישועתו והוא משל ביום השלישי. והחכם רבי אברהם בן עזרא ז"ל פירש ביום השלישי הפך כל נשבר, כי אז יכאב, וכן אמר ביום השלישי בהיותם כואבים (בראשית לו כה), ופירש עוד יחיינו מיומים זה המאמר הוא על העתיד, ומיומים משל לשני גליות, גלות מצרים וגלות בבל. ביום השלישי משל לגלות הזוה השלישי שיקימנו ממנו ונחיה לפניו, שלא נגלה עוד לעולם, ונחיה תמיד לפניו כל ימי עד שלא נחטא עוד: (ג) ונדעה נרדפה. תהיה הסכמתנו ודעתנו כאחד, ונרדפה כלנו לדעת את ה':

מדרשי חז"ל

יותר מג' ימים, הדא הוא דכתיב יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ביום הג' של השבטים, ביום הג' של המרגלים שנאמר ונחבתם שמה שלשת ימים וגו'. באיזה זכות, רבנן אמרי: בזכות יום שלישי של מתן תורה. ור' לוי אמר: בזכות יום שלישי של אברהם אבינו. (ב"ר נו א).

ג) ונדעה ונרדפה לדעת את ה' וגו'. היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל מצוה למרהט שנאמר נרדפה לדעת את ה'. (ברכות ו:).

אמר רב ברכיה: אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן

שלא נתרפאה מכתו, הוא מחזור אחר רופאים אחרים ולא היה מוצא לו רפואה, א"ל לך אצל הרופא שקרע לך במכה והוא מרפא אותך, כך אמר הנביא כל מה שאתם מפליגים מן הקב"ה הנחמות רחוקים מכס, אלא עשו תשובה והקב"ה גואל אתכם, הוא שהכה הוא שמרפא. (איכ"ר א).

ב) יחיינו מיומים ביום השלישי וגו'. שיתא אלפי שני הוה עלמא, וחד חרוב, שנא' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, (אמר אביי) תרי חרוב שנא' יחיינו מיומים. (ר"ה לא).

יחיינו מיומים. אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה

תן
מנכון
מימרי
אפרים
לדבית
במימרי
ארים
דמשזוב:
י ארתוב
י יבעון
נא תבר
ובה. אל
ז כאלמנים
(ח) לבו
הם שמות
טוב (סס יא)
צמם שהם
ו ונשובה.
ככח ידו
איוב ח ה)
זעון (שמות
לכו. ענין
זו יח יח),
מים להם,
נשה, ולפי
ידו בלשון
ול ה', וזה
ה: כי הוא
ל עבר, כי
אשובה אל
פאנו וגו'.
כיון שראה

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

ברך ראשון:

לפני ימי הסליחות, ז"ך אלול, ראש השנה
שבת שובה, יום כיפור

מרבנינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנת תרפ"ט מכת"ק,
בתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף"
על ידי הגה"צ רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל התן הג"מ שלמה אלכסנדרוי סופר זצ"ל
בן מרן רבי שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתב סופר
בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד

ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלים תובב"א

תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

ובמדרש משמע שאין הקב"ה בכלל זה, שהוא אל ולא איש.

בחינת אל-הוא חסד גמור ובחינת איש - דין, וקבלת תשובה שלא תהיה הבריאה לבטלה

וי"ל כי הקב"ה כשהוא בחסד גמור הוא בבחינת אל, חסד אל (תהלים ג"ב ג') - אך בעולם הזה שמעורב בדינים, וידוע כי יש פ"ר דינים גימטריא מנצפ"ך לו, בהצטרף דיני פר עם חסד אל אזי א"ל פ"ר גימטריא אי"ש, ואז נקרא איש מלחמה (שמות ט"ו ג'). וכבר כתבנו לעיל שאין מהראוי לקבל תשובה ולעבור על לא תעשה דהן ישלח איש וגו' רק מפני שזה כל האדם, ושעל כן נברא העולם שיעמוד אדם ויכיר בוראו, ואם לא יקבלהו בתשובה וידח אבן אחר הנופל ל' נמצא היתה הבריאה לבטלה, חקות שמים וארץ לחנם הושמו.

לעתיד לבוא יעביר ה' שמים וארץ וצריך לבחינת אל-לקבל התשובה

ונבא אל המכוון בעזה"י, דודאי בעולם הזה שנקרא הקב"ה איש (סוטה מ"ב ע"ב), ואיכא לא תעשה הן ישלח איש, לעומת זה יתקיימו עי"ז שמים וארץ. אמנם לעתיד לבא יבקשו מאת הקב"ה להעביר העדים דהיינו שמים וארץ, והקב"ה ימלא רצונם, נמצא אין טענה במה שמתקיימים שמים וארץ על ידי קבלת תשובה, זה אינו, דהרי בלאו הכי נמי השמים כספר נגולו (ישעי' ל"ד ד'), על כן ישראל דואגים לאמור הן ישלח איש, והקב"ה משיבם דאז בעולם התיקון אי"ה נקרא אל ולא איש.

והנה כבר היו דברינו לעיל שהקב"ה שלח יונה לנינוה ולקבל תשובתם שהם היו בחינת בהמה, והיה כל זה לעורר חטא ישראל שלא שבו אל ה'. והנה ישראל טענו אז כיון שבעולם הזה הקב"ה איש ולא אל אינו ראוי לשוב אליו עוד, כמו שאמרו ליחזקאל איש שגירש אשתו יש לזה על זה כלום (סנהדרין ק"ה ע"א). והיינו דקאמר הם קנאוני בלא אל, לאמור שאני איש ולא אל, על כן אקניאם בלא עם, היינו באנשי נינוה שהם לא עם, כי אם נמשל כבהמות נדמו כנ"ל.

כנגד טענת ישראל שבת"י איש ליש תשובה, קיבל ה' תשובת נינוה אף שהם כבהמות

דלסיים בדבר טוב, כתיב (הושע ו' ב') יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. כי ראש השנה הוא נקרא יומים שהוא יומא אריכתא, והוא יומא דדינא שריא בעלמא, וצריך עזר מאת הקב"ה, על כן יחיינו מיומים. ויום הכפורים אנחנו בבחינת העומדים לפני ה' ממש, לפני ה' תטהרו (ויקרא ט"ז ל'), ובמה אנו זוכים בזה על ידי תיקוני עשרה ימים שבין כסה לעשור. אמנם [עיקרון] ביום שבת קודש שבת שובה דבשעה שהחכם יושב ודורש הקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל (שוח"ט משלי י').

הזכיה ביה"כ"פ לבח"י לפני ה' עיקרת בשבת שובה ע"י דרשת החכם

והענין, כי י"א ארורים יש בפרשת תבוא (דברים כ"ז ט"ו-כ"ה) לח,

מי שאינו מוכח למבטל התורה כלול בכל הארורים העולם לס"ו

וכל אחד כלול מאו אשר לא יקים את דנ מכל שלפניו העולה עד אחד עשר. ואי רמב"ן (שם כ"ז כ"ו) ו פ"ז ה"ד) שאינו מק ביד המבטל אותה

והנה כן יש לענו וברוך אשר י העולה גם כן ס"ו שמדה טובה מרובו על אחת חמש מאו נמצא עולה ג"ל : התורה ומחזיקים בו מפקחין הג"ל בשו להביא עליהם ג"ל כי עיקר החיות ח

שכר מקימי התורה - ג"ל אלפי ברכות, המרמז לתורה ולגמ"ח

בתלת שעי קנ נשעת נ נשעה שלישיית דוק בתלת, וכן כתבנו לרש"י. ויראה דה מפני שדן לא יתכ

שעה שלישיית היא שעת חרון ולא יתפלל או, דייפקד על ביטול עשה

מצות ל"ת והיא לא ב ט"ו. א. השמעתו

לו. "כי אותיות מנצפ"ך הכפולות הם מידת הדין, גימטריא פ"ר דינים, ואל"ף ב"ית ישר הוא בחסד גמור, לכן בא בו הברור מנצפ"ך דינים" - לשון מרן בקובץ תשובות ס"ל נ"ב ד"ה רק. וראה מגלה עמוקות פרשת בהעלותך ד"ה קישוי. לו. לשון הש"ס קידושין כ' ע"ב. לת. כנגד י"א שבטים מלבד שבט שמעון, כ"כ רש"י שם פסוק כ"ד עיי"ש, וכ"כ בחזקוני שם פסוק כ"ו. ואע"ג דבפסוק מפורש י"ב ארורים, כתב החזקוני שם דארור האחרון 'אשר לא יקים' לא קחשיב כיון שחזור וכולל כל האזהרות, וכ"כ הרמ"ע מפאנו מאמר הנפש ח"א פ"ב, והוסיף שכולן אזהרות על

וכל אחד כלול מאותן שלפניו, והאחרון אשר לא יקים את דברי התורה הוא כלול מכל שלפניו העולה במספר ס"ו מאחד עד אחד עשר. ואשר לא יקים פירש רמב"ן (שם כ"ז כ"ו) על פי ירושלמי (סוטה פ"ו ה"ד) שאינו מקים התורה להחזיקה ביד המבטל אותה ולהשיבם מעונם.

חסדים, שאפילו דבית עלי מתרפאין על ידי תורה וגמילות חסדים (ר"ה י"ח ע"א), על כן באה הברכה במספר ג"ל שהוא גמ"ל למ"ד גמילות חסד ולמוד תורה.

ד נחזור להנ"ל שעל ידי שאנו מקימים תורה בשבת שובה נזכה לעמוד לפניו ית"ש ביום הכפורים ונהיה חיים. על כן אמר יחינו בראש השנה הנקרא יומים, אני מבקש עזר ממנו שיחיינו בעזרתו מפני שהוא יום הדין, ואחר כך אני מבקש עזר לעצמי, ומה הוא ביום השלישי שהוא שבת שובה שהוא שלישי בקודש לשני ימי ראש השנה, אז יקימנו להקים דברי התורה הזאת לעשות אותה, ועי"ז ונחיה לפניו ביום הכפורים שאנו עומדים לפניו ממש, לפני ה' תטהרו, נחיה חיי עד, אמן.

בקשתנו שבשבת שובה נזכה להקים את התורה ועי"כ נזכה לבחי' לפני ה' ביוה"כ"פ

והנה כן יש לעומת זה י"א ברכאן, וברוך אשר יקים הוא האחד עשר העולה גם כן ס"ו ברכות הנ"ל, אלא שמדה טובה מרובה על מדת פורעניות על אחת חמש מאות (תוספתא סוטה פ"ד), נמצא עולה ג"ל אלף ברכות למקימי התורה ומחזיקים בה אחרים לעשות. וזה מפקחין הג"ל בשבת להשיבם מעונם להביא עליהם ג"ל אלף ברכאן, והיות כי עיקר החיות תלוי בתורה וגמילות

שכר מקימי התורה - ג"ל אלפי ברכות, המרמז לתורה ולגמ"ה

כנגד טענת ישראל שבח"י איש ל"ש תשובה, קיבל ה' תשובת נינוה אף שהם כבהמות

הזכיה ביוה"כ"פ לבחי' לפני ה' עיקרה בשבת שובה עי" דרשת החכם

דרוש יב

בעוה"י, פתיחה [לדרשת שבת שובה]

פה ק"ק פ"ב תקע"ג לפ"ק"א

במסכת ע"ז ד' ע"ב אמר ר' יוסף לא לצלי אינש צלותא

דמוספי וכו'

בתלת שני קמוייתא. פירש רש"י צשעת חרון, ומשמע היינו צשעה שלישיה דוקא כמש"כ חוס' (ד"ה צחלת), וכן כחז מג"א (סי' תקצ"א סק"ט) לרש"י. ויראה דהיה קשה לרש"י וכי מפני שדן לא יתפלל, והלא צלח חפלה עשה שהיא כעין ציאת אלף צשעת חרון, נמי מיפקד דינא, שהרי כל צאי עולם עוצרים כצני מרון, וטוב יותר שיחפלו על נפשו. אלא על כרחך צשעת חרון קאמר, דאמרינן פרק החללת (מנחות מ"א ע"א) דלא מעגשין אביטול מנזות עשה שהיא כעין ציאת אלף צשעת חרון,

שעה שלישיה היא שעת חרון ולא יתפלל אז, דייפקד על ביטול עשה

זי שאינו מוכיח למבטל התורה לצול בכל זארוזים העולם לס"ו

מצות ל"ת והיא לא באה אלא להזהיר על ביטול העשין. אולם ראה תרגום יונתן שם ורשב"ם פסוק ט"ו. א. השמעותא היה בסוגיא דכותבת הגסה, נדפס בחי' יומא ע"ה ע"ב (קע"ד א), עיי"ש.

(שער יוסף).

הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי: ג וַיִּשְׁכַּם
 אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־חֻמְרוֹ
 וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק
 בָּנּוֹ וַיִּבְבְּקֵעַ עֵצִי עֲלֶיהָ וַיִּקְּם וַיִּלְךְ אֶל־
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַרְלוּ הָאֱלֹהִים: א בַּיּוֹם →

אימר קה: ג ואקדים אברהם
 בצפרא וזרו ית חמרה ודבר ית
 תרין עולימוהי עמה וית יצחק
 ברה וצלח אעי לעלתא וקם ואזר
 לאתרא די אמר קה י: ד ביומא

ואיזר
 קדמי
 יא די
 אמר
 שלח
 (סנהד)
 גל כל
 וכן
 שלים
 משם
 קלום
 נרד
 לו
 אלה
 עלהו
 * (uf)
 צות
 דעת
 ולפי
 שלים
 עמיד
 ז"ל
 מנינו
 שם
 קרבן
 רעון
 ה:
 ורה
 בכל
 אין
 הוא
 וידך
 ן לו
 אשר

לקט בהיר

רשי

קונס וע"י זה נמצאה שכרס (רא"ם): י) פי' לא רק שלא
 נתעלל ולא משך הזמן בהכנות וכדומה אלא גם נודרו
 במוקדם האפשר, שאל"כ אין לריך לומר שהשכים (ומה
 שהמתין עד הבקר משום שלילה לאו זמן הקרבת קרבן -
 אודה"ח), וכן אם ויחבש פירושו על ידי שלים כמו ויבן
 שלמה, פשיטא שחבשו אם לא היה חבוש מקודם, אלא ודאי
 זריזות יגיד (רא"ם): יא) פי' ממתת רוב אהבה הנוערת
 בו אין דעתו מיושבת עליו לדקדק להתנהג בסדר הראוי כי
 אין זקן ומכובד נשיא בכל העולם אב המון גוים יאסור
 ויחבוש החמור (במ"ח): יב) כי אמר את שני נערי, וכי
 רק שני נערים היו לו, אלא ודאי פירושו שני נערי
 המיוחדים לו והגודעים, ולנו אינם ידועים כי אם צ' הללו
 (רא"ם): יג) פי' לא ישאר לבדו אבל לשמשו אינו לריך
 כי לא היה חולה ולא בעל גאווה והיה משמש את עצמו, משא"כ בלעם שלא היה לבדו שהיו שרי מואב עמו היה טעמו משום
 גאותו שלא ישאר בלי משמש (מהרש"ל), וזה מכריח לנו"ל לומר כן בכלל שמשום הלכה לקחם עמו, שבלא זה אין לו בהם
 לורך (ד"ד): יד) אין הכוונה להביא ראיה מאונקלוס על לשון הכתוב, אדרבה ר"ל שאין וללחו לשון אחר אלא מביא ראיה
 מהנביא שהוא לשון ציקוע (רא"ם): טו) הלא ו' שעות מהלך מן חברון לירושלים (וכן לשון הילקוט וכי מאחר שאין דרך
 מרובה למה נתעכב וכי) אלא ודאי סבב והלך ממקום למקום באותו מקום לנפש המקום ג' ימים עד שראהו (ב"ב):

שכון, וכן (י"ב א) אל הארץ אשר ארצך, וכן ביונה (ג)
 וקרא אליה את הקריאה (צ"ח): (ג) וישכם.
 נודרו"ל למלוה (תנח" - פסחים ד'): ויחבש, הוא בעלמנו
 ולא לוח לאחד מעבדיו, שהאבהב מקלקלת את
 השורה"ל (צ"ר - סנהד' ק"ה): את שני נערי.
 ישמעאל ואליעזר"ל (פדר"ה ל"ה), שאין אדם השוב
 רשאי ללכת לדרך בלא צ' אנשים שאם יטרך האחד
 לנקבו ויתרחק יהיה השני עמו"ל (תנח" בלק ח'):
 ויבקע. תרגומו* וללח"ל, כמו (ש"צ י"ט י"ח) וללחו
 ← הירדן, לשון צקוע פיגדר"ה בלע"ז: ד(ד) ביום
 השלישי. למה איחר מלהראותו מיד"ל, כדי שלא
 יאמרו הממו וערצבו פתאום וערף דעתו, ואילו היה
 שינוי נסחאות * תרגום.

אור החיים

צוים אותו וגוי' להקריב וגוי' ואמרו ז"ל (זבחים
 ל"ח). שאין מקריבין בלילה"ל) לזה הלך בזמן שהוא
 כשר להקריב שאם יזדמן לו המקום לא יהיה חסר
 זמן. והגם שהנצואה גם כן היתה צוים ולא היה לו
 להתעכב עד יום מחר, אולי שלא היה זמן באותו
 יום להכין וללכת אל המקום אשר אמר לו ה', גם
 לדבר לשרה בדרך שלא תרגיש בדבר ולא מפני

הצבת פי' אותו אהבת יותר מכל קנייך וכל קניינו
 כנגדו אין ואף על פי כן העלהו לי וגוי'. ונתכוון ה'
 לפרע כל זה להודיעו שהגם שיטנו אללו בכל
 הסדרות אף על פי כן חפץ ה' שיקריבו לו
 לעולה:
 ג. וישכם אברהם בצקר. טעמו של אברהם"ל
 משום שאמר הכתוב (ויקרא ז' ל"ח)

אור בהיר

קע) שהמתין עד הבקר. קעא) ואפי' צמת יחיד פסול שמיטת לילה לחד מ"ד (זבחים ק"כ), וגם לאידך מ"ד משמע שרק
 בדיעבד כשר.

השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק: ^ה ויאמר אברהם אל-נעריו שבו-לכם פה עם-החמור ואני והנער נלכה עד-פה ונשתחוו ונשובה אליכם: ^ו ויקח אברהם את-עצי העלה וישם על-יצחק בנו ויקח בידו את-האש ואת-המאכלת וילכו שניהם יחדו: ^ז ויאמר יצחק אל-אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעלה: ^ח ויאמר אברהם אלהים יראה-לך השה לעלה

תליתאה וזקף אברהם ית עינוהו ויחזא ית אתרא מרחקי: ^ה ואמר אברהם לעולימוהי אוריכו לכון הכא עם חמרא ואנא ועולימא נתמטי עד כא ונסגוד ונתוב לותכון: ^ו ונסיב אברהם ית אעי דעלתא ושוי על יצחק ברה ונסיב בידה ית אשתא וית סבינא ואזלו תרויהון בתרא (ג) 144 (פחדא): ^ז ואמר יצחק לאברהם אבוהי ואמר אבא ואמר הא אנא ברי ואמר הא אשתא ואעיא ואן אימרא לעלתא: ^ח ואמר אברהם קדם יי גלי לה אימרא לעלתא

ברי
את
אבר
אע
יתה
ואו
ית
יא
שמ
ואמו
תוש
לה
ידעי

לקט בדור

רשי

טז) לא אמר הכתוב ויראהו ה' את המקום, אלא ראה מעלמו, ומהיכן ידע שהוא טוב רואי והקב"ה אמר לו אשר אומר אליך, ועדיין לא אמר לו, אלא ודאי שראה בו שינוי משאר מקומות שהיה קשור פ"י עב ודבוק לא כשאר עניים ונפרט לדברי חז"ל שהנערים לא ראוהו (רא"ם): (יז) כי חיצת כה מראה על שיעור ההליכה ופשוט הוא שמראה להם על קורבתו לומר שלא ירכו להמתין זמן רב, אבל יותר היל"ל עד פה או עד שם וכדומה, לזה הביא הדרוש שמרקה חיצה זו בפיו ששם יודע לו שהצטפת כה יהיה נשאר במקומו, אבל הוא לא הרבה ולא במכוון אמר כן (מ"ל): (יח) גם זאת נלמדה בפיו בלי כוונתו שאם היה מכוון היה אומר ואשובה או לא היה אומר כלום, כי פשיטא שישובו, ולא ישארו שם: (יט) פ"י מכלה אותה שעל ידי הסכין נפסד הבשר החי, ומביא ראה שההפסד והכליון נקרא לפעמים אכילה, אבל אינו מדויק שחיצת מאכלת פירושו שהביא אף אחרים לאכילה לא שהוא בעצמו אוכל, והי"ל לקרותו אוכלת, לזה הוסיף טעם אחר, ולפי"ז נכון שהוא פועל יוצא שעל ידי שחיצת הסכין הוכשר והוכן והומר הבשר לאכילה, וזה לצד ג"כ לא די שהיה צריך להיות שמה מכשרת ולא מאכלת לכן הוצרך לטעם הראשון שעיקר הטעם משום שהוא אוכלת, וכל זה לפי פשוטו, ועדיין אינם מספיקים של"ז הטעמים למה לא אמר סכין שמה הרגיל לזה הביא המדרש שעל ידי סכין זה נחנסה אברהם ויצחק אשר אנו נהנים ואוכלים זכותו (מ"ל), ואחר שנקרא סכין אברהם מאכלת נקראו גם שאר סכינים לפעמים על שמו כגון צלגש בגבעה (שופטים י"ט כ"ט) ויקח את המאכלת: (כ) ומה יהיה חסר אם יאמר וילכו, או לא יאמר בכלל ההליכה ודי במה שאמר ויצאו אל המקום וכו', אלא אמר יחדו על השוואת הרגל ולב מסכים, ואחר

לו שכות להמלך אל לבו לא היה עושה (תנח"ך): ^א וירא את המקום. ^ב ראה עין קשור על הכר (תנח"ך - ב"ר): (ה) עד כה. כלומר דרך מועט"י למקום אשר לפנינו, ומדרש אגדה ארצה היכן הוא מה שאמר לו המקום (פ"י ב), כה יהיה זרעך (תנח"ך - ב"ר): ^ו ונשובה. (תנח"ך) ^ז שישובו שניהם (תנח"ך - ב"ר): (י) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר"י, כמה דתימא (דברים ל"ג מ"ג) וחרצו תאכל, צטר ושמשכרת צטר לאכילה* (תנח"ך - ב"ר), דצר אחר זאת נקראת מאכלת על שם שישראל אוכלים מתן שכרה (ב"ר): ^{וילכו שניהם יחדו.} ^י אצרכה שהיה יודע שהולך לשחוט את צנו היה הולך צרזון ושמחה כיוצא שלא היה מרגיש צדצר: (ח) יראה לו השה. (כלומר יראה) שנינו נוסחאות - לאכילת אדם

ויב
שה
ב"ר
מאר
מ"ד
לצני
אבו
את
לחנו
מעו
ב"ר
אצו
צילו
שינו
קדם
מ"
ולעו
צדיו
נוסן
נמיו
שרו
שנח

מסורת המדרש
 א. ביום השלישי יקימנו להלן פצ"א-ד. אסיר פ"ט-ב. שו"ט פכ"ב. ילו"ש כאן צט (כה"ע). יהושע יב. ראה ילו"ש מקץ קמח. אסתר תתננו. ביום השלישי של מתן תורה ראה זוהר ח"ג רפא: מגילה טו. בתוס' (ד"ה ביום השלישי).

פְּרָשָׁה נו

76 א. (כב, ד"ה) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו כתיב (הושע ו, ב) יחיינו מלמים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו ביום השלישי של שבטים כתיב (בראשית מב, יח) ויאמר אלהם יוסף ביום השלישי של מרגלים שנאמר (יהושע ב, טז) ונחבתם שמה שלשת ימים ביום השלישי של מתן תורה שנאמר (שמות יט, טז) ויהי ביום השלישי ביום השלישי של יונה דכתיב (יונה ב, א) ויהי יונה במעי הדגה שלשה ימים ושלשה לילות ביום השלישי של עולי גולה דכתיב (עזרא ח, לב) ונשב שם ימים שלשה ביום השלישי של תחית המתים דכתיב

א. "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום מרחוק" - ביום השלישי לחיפושיו אחר המקום המיועד. שם הקב"ה קץ לצער טרחתו והמציא לו את המקום, וזהו אשר - כתיב - בדברי הנביא, על משך תהליך תחיית המתים: "יחיינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" - אחרי יומיים של צרה מקים הקב"ה ומחיה את הצדיקים, ביום השלישי, לעולם אין הקב"ה מניח הצדיקים בצרה שלשה ימים" (להלן צא, ז, ועיי עיי שם ורד"ל כאן). וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של שבטים - בני יעקב, נושעו מצערם, שכלאם יוסף במעצר שלשת ימים, כשבאו למצרים לקנות אוכל והוא התנכר אליהם והחשידם כמרגלים - כתיב שם: "ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו" - שיחזרו לבתיהם להחיות את נפשם ונפש בני ביתם, כאמור שם בפרשה, וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של מרגלים - אשר שלח יהושע בן-נון לרגל את ארץ כנען ואת יריחו, נושעו מן הצער שהיו מתחבאים מפני הרודפים אותם - שנאמר - שם: "ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרודפים" - וברוה"ק כווננו לדעת שלסוף שלשת ימים ישובו הרודפים, ויוושעו מצרתם (רש"י שם), וכן היה, ואז קמו והלכו לדרכם ונצלו לחיים - "ביום השלישי יקימנו ונחיה".

וכן מצאנו אשר - ביום השלישי של - ההכנות והצפיה - של מתן תורה - שהיו ישראל, בצער פרישות, וצמאון לדבר ה' האמור להשמע, נושעו מצערם, כמו - שנאמר - שם: "ויהי ביום השלישי... וירד ה' על הר סיני" - ונתנה להם התורה: וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של יונה - הנביא, ששהה במעי הדגה שבלעתו, נושע מצערם - דכתיב שם: "ויהי יונה במעי הדגה שלשה ימים ושלשה לילות" - ואז הקיאו הדג ליבשה. וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של עולי גולה - שעלו מבבל לארץ ישראל בבנין הבית השני, ששהו בדרכם בצער הטלטול, נושעו מצערם ונתישבה דעתם, דכתיב שם: "ונשב שם ימים שלשה" - ואז המשיכו בדרכם להגיע לארץ.

וכן מצאנו אשר - ביום השלישי של - תהליך - תחיית המתים - שעתידה להיות,

יחיינו מלמים אסתר (אסתר ה מלכות) לבשה לוי רפנן אמרי ויהי ביום הש' יום שלישי ש' וירא את המך אמר דומה ש' להקריב את בן ב. אמר לי

תגיע התחיה לקיצה, שתכנס בהם הרוח ביום השלישי של המן, החלה להתנוצץ ולא נאמר "בגדי מלו (מגילה יד.) של - שבו ביום כבר הישועה, לאחר יומי ויש לנו לשאול לוי - חולקים בו שנאמר "ויהי ביום הושיע ה' את אבותי שלישי של אברו השלישי... וירא ה' השלישי לצער טרחו כאמור כאן: "ביום

ויש לנו לשאול אלהים? ראה ענן קלים ברות, וידע זה מקום - הוא (רד) המקום.

ב. "וירא או נלכה עד כה" - ה הקדוש, כי מיד כש

פנינים משלחן הגר"א

על התורה

נביאים וכתובים, ואגדות הש"ס

אסופת ביאורים ופנינים נפלאים
חדשים גם ישנים מתוך כתבי-יד וספרים

מתורת

רבנו הגדול החסיד האמתי אור העולם
הגאון רבנו אליהו מוילנא זצוקלה"ה

מאת

דב בהגה"צ דוד צבי אליאך

ירושלים - תשנ"ז

שנת המאתיים לפטירת רבינו

אבינו ע"ה היתה בזה לתקן מה שעוותו הראשונים, דהיינו, אדם הראשון באכילה, נח בשתיה, אנשי סדום בלוייה.

דבר אחר:

שמעתי בשם הגר"ח ז"ל מוולוז'ין, ומטין משמיה דהגר"א ז"ל, מעשה באיש אחד שהיה בעל צדקה ומכניס אורחים ביותר, והיה איש עשיר, ולסוף נשרף ביתו. ושאלוהו וכי זו מצוה וזו שכרה.

והשיב הגאון ז"ל, כי נענש על שלא קיים באורחים מצות לוייה, ונשאר מתיבת **אשל** רק תיבת **אש**. וביאר הדבר, כי כשהאדם עושה צדקה מהפך מדת הדין לרחמים להקל העונש, ואם נתחייב אש של גיהנם, מקילין לו להחליף אש של גיהנם באש של עולם-הזה, לשרוף ממונו ורכושו, אם עשה תשובה. (מי שלמה, ורשא תרמ"ה)

כ.ב.ד. ביום השלישי וישא אברהם את עיניו.

7 איתא במדרש רבה (נו א) "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, כתיב (הושע ו, ב) יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו". אמר לי צורבא מרבנן מווילנא, בשם הגאון ר' אליהו ווילנער, ביאור על זה, דהנה אמרו חז"ל (חולין קמב, א) "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא". והטעם, אחרי כי המצוה היא ענין רוחני, אין העולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכר מצוה אחת, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ד, יז) "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אם-כן היאך אנו ניזונים בזכות המצוות שעשו אבותינו.

אבל הענין כך הוא, דבאמת המצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה, אבל הזריזות וההידור וכיוצא בו במצוות אבותינו, הם הזכות שאנו אוכלים. והנה התורה הקדושה סיפרה לנו מקודם מכל ההכנות והזריזות שעשה אברהם אבינו ע"ה לקיים מצות העקידה, השכים בבוקר, חבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה וכו', להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלין בעולם הזה. אבל עיקר המצוה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביום השלישי, נשארה לנו לעתיד לבא.

זהו שהמליצו על זה חז"ל את הכתוב "יחינו מיומיים", רצה לומר, כל מה שאנו אוכלים בחיינו הוא ממה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביומיים, דהיינו בשני ימים הראשונים, הוא הזריזות וההידור כנז"ל, אבל ביום השלישי, כלומר, במה שעשה ביום השלישי, דהוא עיקר מצות העקידה, על ידי זה יקימנו לעתיד לבא ונחיה לפניו. ודפח"ח ושי"י.

(ליקוטי חבר בן חיים הנ"ל, חלק ה' דף ל"ו ע"א)

כ.ב.י.ב. ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני.

אמר לי צורבא מרבנן מווילנא בשם הגאון ר' אליהו ווילנער: יש לדקדק בתיבת "ממני", וכי הקריב אברהם למלאך ח"ו, היה לו למלאך לומר "נאום ה'", כמו באמירה השניה.

אמנם יש לבאר, דהנה ידוע דמכל עשייה של מצוה נברא מלאך, וגם ידוע דלפי גודל האהבה והזריזות והיראה והכונה בעת עשיית המצוה, כך היא מדרגתו של המלאך הנברא מהמצוה הזאת. והנה כאן המלאך הזה אשר בא אל אברהם היה אותו המלאך שנברא על ידי מצות העקידה. אם-כן אתי שפיר מה שאמר המלאך "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת וכו', ממני", רצונו לומר, מתוך מדרגתי הגדולה, אני יודע את גודל מעלתך ביראת ה' [פירוש, "עתה ידעתי - מנין - ממני"].

(ליקוטי חבר בן חיים הנ"ל, חלק ה' דף ל"ו ע"א)

כ.ב.י.ב. כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וגו'.

יש לדקדק מהו הלשון "עתה ידעתי", הלא אברהם אבינו ע"ה היה צדיק גם מקודם לכן, ועיין ברש"י.

אמנם הענין כך הוא, לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שתי מדות הפוכות, כגון מדת רחמנות ואכזריות. לפי שכשהאדם נוהג במדה אחת, אין זה מוכרח לומר שהוא צדיק, אלא שכך הוא טבעו. לא כן כשיש לו שתי מדות הפוכות, אז מוכח שהוא צדיק. לכך נתן השי"ת לישראל מצוות של רחמנות,

כמו כיבוד אב, שהיא רחוק ואין להם מקום לנוח, ד מצוות שצריכין להתנהג שילוח הקן, שנוטל הבניו אלו אריכות ימים, לפי בתכלית הטוב. זהו שאי רחמים ואינן אלא גזירונו רק שכך גזר השי"ת.

זהו שאמר כאן בעקי לפי שקודם לכן לא ר אורחים וגומל חסדים, א ולקיים מצות הבורא י יכולים לומר שאברהם שקיים בה גם על-ידי נ לקיים מצות הבורא ולע חיותו, עתה נשלם וניכר (אמרי נועם על מס' ברכות, י

כ.ב.י.ד. ויקרא אברהם יאמר היום בהר ה' ירא

יבואר על פי מה ש שבתחילה היתה השכי נסתלקה לרקיע ראשון אברהם אבינו ע"ה והור לחמישי וכו', עד שבא מ מעתה, אברהם אבי השכינה משביעי לשש השכינה עד אלינו לשכון המקום ההוא ה' יראה, וכשבא משה רבנו ע"ה

¹¹ נוסח אחר (קול דודי): כראות ה' יראה, פירוש, לעתיד.

24

ציונים
 טז התקן עצמך בפרוודור. מדרש משלי פרשה ו' מ"י פ"ה מ"ה תשובה ה"א: יז יפה שעה אחת בתשובה ומעט. וקרא רבנן פ"ג קה"ר פ"ד:

שינויי נוסחאות
 טז בפרוודור. מדרש משלי (מ"א ו' י) מציא נוסחה לפרוודור. כ"י ק' לפרוודור. וכן כפשוטו דל"מ ואלס לכסא (טס) מתרגמ' ופרוודור ועי' רע"ג. בפני העוה"ב. כ"י ק' לפני בפרוודור. ד"י ונכ"י לפרוודור. יז ויפה. כ"י ק' יפה. בעולם הבא. כ"י ונחמנו לעולם הבא.

תוספות חדשים
 יז בחייט דיה העולם הבא בו ע"י במשנה דלעיל. ועיין שם נכמ"ס ומלא הכל על נכון.

ראשון ציון
 טז במשנה העולם הזה דומה לפרוודור. עיין מוס' דה"י ע"ג פרוו בלשון יין לפני דור לשון יורה ועיין בערוך שהעיד למלה זו לשון יין הוא.

חידושי הגר"א
 יז יפה בו. כמ"ס פ"ג לשנת (ב' ה) וקראר כי כלל הסי' וגו'.

זרע יצחק
 ולא שמתעט ועמ' בנביאה חף שהיא ראש לשועלים. ועי' זוהר ע"ז השירים דף כ"ב ויבא גו' ע"ש. והכל הטוב יכפר.

וכחו וגבורתו גדול. ידק אל הנמשל שיחזר לגדולים אכשי השם גבורי כח לבסול עול התורה. חבל שועלים שודאי שיש חיות פחמות מהם ולמה המשיל בהם. ומד"ש בשם הר"י לירמא שלא יתראל מלמוד החכמה עד שיטערך לנחש בערמות ותחבולות כגון שמתקן ותלעג על חנך וזוה יסתמו טענותיו וכיוצא בזה ותהיה דומה לשועלים המנחמים לשאר בהמות וחיות בערמות מנד מיעוט כחם ע"כ. ול"ג שר"ל שלא יהיה ראש לשועלים כשעדיין לא הגיע להוראה שעליהם נאמר (משלי ו') רבים חללים הפילה. וידמו לשועלים לפי שאלו כשיראו לשבח כנסת למשפט. ושיקצלו העם הוראותיהם יעשו ערמות ותחבולות לגנוב דעת העם. ולכן אמר ראש לשועלים. כלומר שאפילו אחת רואה כי הרבה אשר מורים הוראות ואמה ראש ותשוב מהם אל תקנא בעתאים האלה ואני ממליך עליהם מה שאמר שלמה המלך ע"ה (שיר ז') אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים שהוא כרם ה' זכאות. והם קבוצ חכמים כדמתן כרם שביננה. וכמ"ס צמנה ד' פרק ז' דעדות. ושוב מלאמי להרמב"ם בפרק ה' מהלכות תלמוד תורה שבהעמיקו מאמרים ז"ל על רצים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. מסיים עליהם אמר שלמה בחכמתו אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים כרם ה' זכאות. והנלמי שכינמי לגדול כנוהו: יז יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מגמול וקורת רוח. מד"ש בשם הר"ר יונה: בתשובה קשיא. כי העולם הזה הוא למעשה ועוה"ב הוא אל הגמול וקורת רוח. מד"ש בשם הר"ר יונה: בתשובה ומעשים טובים. עיין מה שכתבתי צמנה י"א: העולם הבא. הר"י ז"ל כתב דיש לפרש עולם הנשמות ויש לפרש עולם התחיה. ועולם הנצח דמתן צ"ש פרק חלק פירש הר"ר עולם התחיה ע"ש וכן פירש דרך חיים. ע"ש צמנה דלעיל: קורת רוח. לשון נתקרה דעמו שמתקרת וממשיגת דעמו עליו מפני שמנה. רש"י:

פירוש המשניות להרמב"ם

הוא אשר ילך האדם עליו ישאר לעולם ולזה צריך שישתדל האדם בזה הזמן הקצר ולא יאבד זמנו אלא בקנות המעלות לבד מפני שהפסדו מרובה אחר שאין לו תמורה ולא תקנה. וכאשר ידעו החסידים זה לא ראו לכלותו אלא בחכמה ובתוספת המעלות והרויחו זמנם כולו על דרך האמת ולא פורו ממנו בעניני הגשמים אלא זמן קצר מאד ובדרך הצריך שא"י זולתו ואחרים הוציאו זמנם כולו בגשמיית לבד ויצאו ממנו כאשר באו כלעומת שבא כן ילך והפסידוהו כולו הפסד עולמית וההמון כולם יחפזו האמת בזאת השאלה ויאמרו שהכת הראשונה הפסידו העולם והכת

מלאכת שלמה

יז ע"כ. טז פרוודור. גלית הגיבו הר"ר יוסף ז"ל וכתב קן מלאמי:

תפארת ישראל

ב ו ע ז
 צעה"ו: פא ר"ל חף דלענין הכבוד, חכנד לכל חסד. עכ"פ לעיין המתחנות, טוב יומר שמתחבר לנכבדים אפילו להיות שפל צניחן, משתחבר לשפלים ולהיות נכבד צניחן. דכבוד השפלים שפלות, ושפלת הנכבדים כבוד: פב כך קרא בלשון יין נפארהאלע ב"ש. והוא חדר שלפני פתח הארמון: פג טראבלוט בלשון יין הוא ארמון רק שח"ל הפינו המלה וקראוהו טרקלין. על סם טרוקי גלי (ע"ז דנ"ח א') ר"ל שער סגור, שאין כל חסד רשאי לנכס לחושו בלי רשות, וכמו שקרא מה"ש (שלאם ב"ש). ור"י מדידעת שהע"ז הוא רק כפרוודור וכו', דהרי מראה שאין כאן דירת קבע רק ערמי והעוה"ב הוא דירת הקבע. לכן לא תדמה בפעולותיך כמו שעומד צניחן, ויש לו פנאי לתקן ח"ע קודם הכנסו לפני המלך. רק תחשוב את עמך כעומד בפרוודור שצריך להיות שם ככר מוקשב פן יקראנו המלך פתאום פינימה. כך לא ידע האדם עמו. ולכן צריך שיהיו כל ענייניו, ובפרט עניני עוה"ב שלו מתוקנים מחד ויחשוב א"ע כעבד המלך שומר הפתח ועומד שם וממתין כל רגע פן פתאום יקראוהו המלך ויטערך לנכנס, כן ישוב היום פן ימות לתחר וימות כדי אינו יט. רק כמו ומלא כדי גאלוה, דהיינו כשיער שהוא דין: פד היינו לתקן מה שנתקלקלה הנפש: פה היינו להוסיף לה שלמות: פו דבעוה"ב א"א לתקן לקוליו הנפש או להוסיף לה שלמות ורק הקב"ה יתקן שם לקוליו הנפש ע"י האוקוסים, שקראים אותן עושי הניגון. וכ"כ יוסף לה הקב"ה שם שלמות, כמ"ס ילכו מחיל אל מיל יראה אל אלהים בלשון נחמ"ק כ"ט ע"א: פז לשון נתקרה דעמו נפחמים ק"י ע"א. ור"ל דבעוה"ב נשקטה שזקתו להענוג היותר שבג

בעולם הזה: יח א"ל תר דכתיב (שמות לג) פני ילכו הקב"ה למשה המתן עד תנחמנו בשעה שמתו ו כניכול היה הקב"ה ו בקשו מלאכי השרת לנחם הקודש משיבן אל חלואו ו וא"ל תשא"ל דו בשעת למנוח פתחים להחיר נדרו. מפני שאז על כ ופתח שמתלא לו יאמר דהכי נדרתי, ושוב לא ת פתח. ומנינו כשנשבע למשה שלא יכנס לאו המתן מיד אלא המתן כן התחיל להתחנן: קלקלתו. כשנתקלקל במו שהוא מתיישב מכל אד אחת מולא כשחטא אדם לא נגלה עליהם הקב"ה ששעו חגורות, דכתיב (צו) ויעשו להם חגורות, וא אלהים: יט בנפול או צמלי, אלא ששמואל הק צמדה זו: פן יראה ה' כאלו הוא שנוחך למלא

האחרונה הרויחו העולם שמים חושך לאור ואור והענין הזה עשה להם הרווחת העולם ענותו ה

יח א"ל תרצה את חברך וא"ל תשתדל. ערוך ס"א ד כמנמי לעל צ"י שני קמי יט שמואל הקטן. ירושלמי מדכבר השיגו: פח דכל מענו עוה"ב קיימין לנחם, ולכן ראוי לבלי להזיחם לנטולה, דא"כ הזמן היקר, שהוא הסבה לך לא תשוב לך: פט דהפיסו ו שאין אדם מנטער בנערו, ינו חפץ בנדרו מלאיה עטם. וכשי ישיב לך, גם על מנת כך נ צב ששכונכאל לעשות דבר ש כשיראה אוהביו, דלדבריה ית מחשבות בערות לפסידים נאפחו בכל דבר, כשיראה שום אדם אח אלא גם חיק. ולכן יזיח לאפי דלי"ח צ"י. וכ"כ כשדומן בקהל פורים או בחמונה, דואה אותן יעלם עינו וישמוק, כמ"ס שני פ"ט. וכ"כ כשדומן עם רב במיץ כפלי, ע"ש כ' ה' יהיה בו

משלי זכר ונוחך

74 כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה כו חזי די אנא יהב קדמיכון יומא

וקאלי ל לקט בהיר

רשיי

סב לקמן בפסוק כ"ט אמר הכתוב ונתתה את "הברכה" זה"א הידועה על הר גריזים וגו', א"כ כוונתו על ברכה וקללה המזכרים כאן, אבל מה הם ברכה וקללה לא נזכר כאן בכל הפרשה, אלא הלא המה אחד עשר ארורים ואחד עשר ברוכים שזפרשת תנא שזזה להכריז אחר שיעברו את הירדן, ומה שאמר נתן לפניכם היום פירושו אני מסדר אותם לפניכם (רא"ם):

(כו) את הג

ואמר לכם אנכי לשון יחיד כי בני לדעת כי ה' נתן לפניכם עמדו עו

אדם עומד על יתבאר בהעיר רריך לומר אלא אח"כ", אכן יח אמר להם משה וג' ימים וסופכ ברכה וקללה פיו שלוח הרשעים ב שעולם הזה יקר י"ח היום לעג שדקדק לומר ה שאינה ברכה או היא, נמלאת ט קללה", עוד יי שאמרו משל לאה לפניו ב' שבלין ואחד תחילתו ר עוזרים ושבים שתחילתו מישור ע"כ, והוא אומר טובות ובכל אח

אור החיים

כז. ראה אנכי נתן וגו'. רריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים", עוד אמרו אנכי", עוד למה אמר לשון יחיד? כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שבה להבחירם בעולם העליון ולהמעיט כל טובות עולם הזה, וכדי שיחאמתו אללם הדברים" לריך שהמוכיח יהיה בו שני ענינים, א' שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, והב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקניניו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקניני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יצא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקניניו ותענוגיו לא היה ממאסו ובוחר בזולתו ובזה לא יעו אזנם לקבל דבריו, גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא ידקרו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עלמנו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורב האיש משה ראה אנכי פירוש אלי תראו ותלדיקו ותשכילו להלדיק הדברים", כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרים ז"ל (שבת ל"ב), ויפכה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג

הכרה חושיית הכרת ב' דברים והשגתם אמר להם הדברים האמורים בענין כאשר אבאר, ואומרו ראה לשון יחיד כי ראייה זו כולן שוים בהכרתה כאיש אחד שגלוי לכל השגת משה בעולם הזה ובעולם הבא. עוד יראה במאמר ראה אנכי על דרך אומרים ז"ל (רמב"ם הל' תשובה פ"ה) יכול אדם לעשות עלמנו כמשה רבינו, והוא מה שהעירם כי אליו יראו להדמות אליו כל הבא ליקרב לעבודת הקודש עבודת ה' ולא יעריכו עלמן עם מה שלמטה מהם" ויהיו בעיני עלמן כי כביר מלאכה ידם, ואמר לשון יחיד אולי שלא אמר רמז זה אלא ליחידי עם אשר יכינו עלמם להשגה עליונה כי מי ומי הראוי להשיג השגה זו להיות כמשה, וכנגד שאר כללות ישראל אמר נתן לפניכם, ובדרך רמז ירמוז על פי דבריהם ז"ל שאמרו (זוהר ח"ג רע"ג) שכל בני תורה יש להם נילון ממש ואין רריך לומר הדור ההוא שלמדו מפיו שהם חלק ממנו, והוא מה שרמז במאמר זה ראה אנכי פירוש כאילו מדבר עם עלמנו ואומר לו אנכי, כי כל ישראל יתיחסו אליו וכשהוא מדבר עמם כאילו מדבר עם עלמנו, ולזה גם כן אמר ראה לשון יחיד כשיעור אנכי שהוא לשון יחיד יאמר עליו ראה", עוד ירמוז על ה' שקרא ואמר אנכי", וזה הוא שיעור הכתוב ראה כי אותו שקרא

אור בהיר

א) ולא לשון שמיעה. ב) ולא אמר אני. ג) ולא אמר ראו. ד) שכל טובות עוה"ז כאין ואפס נגד טובות עוה"ב. ה) ולפי זה נכון הוא לומר אנכי כי תיבת אני אינו אלא כמו חלי תיבה שמקושר עם תיבה שלאחריה משא"כ אנכי, וגם תיבת אנכי יותר מורגש ומודגש. ו) פירוש לא יסתכל אדם במדריגה שלמטה מעלמו ויהיה מסתפק בעבודת עלמו, באומרו הלא אני כבר מצא ידי להיות יותר מאנשים אלו, אלא תמיד יסתכל בלמעלה ממנו ויתאוה לילך למעלה כמדריגת הגדולים. ז) פי' באשר שמוכרת לומר "אנכי" שמדבר לנשמתו עלמנו, וא"א לאומרו בלשון רבים, וגם שייך לשון יחיד שכל נשמות לדיקים שורש אחד, לזה אמר ג"כ ראה, וכאילו אמר ראה משה. ח) נעשרת הדברות.

הלא כבר ל"ח שג טובת עולם הזה נמעט ברכה וקללה. יד הזכיר להם נתינת הא שתיית ארץ ז' אומות הארץ לא יגרסו להובי כמו שהיה בימי דוד ו

ספר

La-Love

26

פענת רזא

והוא ביאור יפה

על

חמשה חומשי תורה

לאחד מגדולי הראשונים

רבינו **יצחק ב"ר יהודה הלוי ז"ל**

ותוכו הגהות ופשטים יפים ומתוקים מאת

הגאון המובהק מו"ה יצחק ב"ר שמשון כ"ץ זצ"ל

חתן מהר"ל מפראג זצלה"ה

עם ביאור רחב ופירוש נחמד

רזא דמאיר

נדפס מהדורה חדשה

פעיה"ק **ירושלים** תובב"א

שנת תשכ"ה לפ"ק

שון לבית העתיקה
יקה טל. 85617

143 El-Wad Rd
The Old City.

לפניהם סמוך לראשון (יח) להשבון עונות וקודם לו שיהיו מותרין ומוזהרין ועומדי' מלחזור ולהטוא), ונראה לרבי הטעם בזה כדי שלא להסמיך קללות דכי תבא לר"ה והפסיק ביניהם בסדר אחר דהיינו נצבים (יט) וכן אנו קורין במדבר קודם (י) עצרת להפסיק בה בין קללות שבכתקתי לעצרת כדי שלא להסמיכן, הר"י: (ולי נראה עוד יותר כי משה רבינו ע"ה ירמוז באתם נצבים היום בה"י (כא) הידוע ר"ל כי ביום הידוע הוא יום ר"ה אהם נצבים לרוב ליום הדין כלכם לפני ה' אלהיכם כללכם ופרטיכם כולם כאשר פורט והולך והוא בענין ויהי היום וגו' להתייבב וגו' דאיוב וזה סמיכת הפרשה הזאת עם שלפניה מה כתוב למעלה מן הענין תשכילו וגו' פירוש שהזהירם משה לומר למען תדעו ותחכמו שכל מעשיכם אשר תעשו אהם עתידים ומוכנים להתייבב עליהם לדין ליום ר"ה, לכן לאו דרכיכם ותחכמו ומוסר אל תפרעו לתקן מעוות מעשיכם נגד היום הזה שנה שנה, ומבאר והולך מי ומי ההולכים ועוברים לפני שם ה' בתורת שהלכו רז"ל, דהיינו ראשיכם שבטיכם זקניכם ושומריכם, הם הם הנהוגים להיות חשובי הדור ועיני העדה הם כת הצדיקים, כל איש ישראל הם ההמון מסתם העם שהם הבינוניים, מפכם וגו' הם הם פחותי המדרגה, למעם זה שפי עדיף לקרותה סמוך לר"ה מלפניו כיון שהוא התעוררות עליו לתשובה ולשפר מעשיהם עד יום הדין הזה להזכר לפניו ית' ברחמים):

סליקא דה פ' נצבים, ברוך ה' צבאות יושב הכרובים:

ובעזרת בהלכו נרו עלי ראשי לאורו אלף, נתחיל סדר וילך:

בן מאה ועשרים וגו' לא אוכל וגו' (א) פי לפי פשוטו (ב) כי זקנתי ועוד וה' אמר אלי וגו' כלומר גם בלא"ה אמר ה' אלי וגו' שלא אעבור (ג) ועם כ"ז אינכם מפסידים בזה כלום כי ה' אלהיך הוא עובר לפניך וגו' ואין מנהיג ודבר כמדהו: כי אתה תבוא את העם הזה וגו' (ד), שמעתי דהאי ויקרא משה ליהושע עם ויצו את יהושע בן נון דלקמן בפי' האחרת שייכי וקאי תרווייהו תכף אחר ויאמר ה' אל משה הן קרבו וגו' דלקמן בסמוך שהקב"ה אמר למשה קרא את יהושע וגו' ואצונו, והיכן מצינו שאמר הקב"ה

רזא דמאיר

אלה בלם בחקויו וכו', (יח) כ"ה בצמדיר פ"ל וקס"ר פ"ט. (יט) כן מירלו גם החוס' סס. (כ) ובחוס' סס כתבו דמה שקורין פ' במדבר קודם עלות משום שהוא ר"ה לפירות האילן, והכי טימא במגילה דל"א ע"כ שקורין לפני עלות הקללות שבת"כ. (כא) כ"ה בחוס' ר"ש קדושין ור"ש בחובות ע"ש:

ע' דעת זקנים עוד מפ"י זה, וימכן דק"ל כיון שאמר שלא יוכל עוד ללכת ולבא מחמת זקנתו למה אמר אח"כ שהקב"ה ח"ל שלא יעבור, דמשמע ה"א חס ל"א ח"ל כן ה"י זיכולתו לעזור להם במלחמה הלא בלא"ה זקן הוא. לזה ע"כ פי' זכו' והע"פ ש"ס בזה כמה דרשות עכ"ז ח"ן מקרא יול"א מידי פשוטו כבש"ס שבת ס"ג וש"ס יבמות כ"ד. (ב) כ"פ גם האבן עזרא. (ג) ואולי מחמת זאת תפחדו כאשר ראיסת במלחמת עמלק (כ"פ בשלח י"ז י"א) ופי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' ע"ז הסיב משה כי ה' עובר לפניך ואינס מפסידים כלום. (ד) ימכן דק"ל דכאן כתיב

ליהושע כי אתה תבוא כמיש רש"י כ שאתה תצוהו ככתוב באתחנן וצו או האמר לו כי אתה תביא וגו' בשמי, ו שאמר הקב"ה למשה קרא את יהו ויצו את יהושע וגו', וכשביל שקראו מתחלה לזקנים ואמר כי אתה תבוא כפירש"י אבל באמת הש"י לא אמר דבר אחד לדור וכו' לכן א"ל פ"ש דר"י מאורצ"יניש: (י) הן קרבו ימך (י) יוני קורין לאחת הונא, וא"כ מת משו אחת, קרבו תרי, הרי הל"ת, ימך ר לחמשה ימים ה"ז מיתה הטובה, א אם כבר הגיע לגבורות (ט) אפי' מת והסתרתו פני מהם (י) דרך חבה כ שהטא לאביו והוא הולך לו וא"י עליו ומסתיר פניו מהם, ג"ן: דעות צרות זו לזו (י"ג) כגון זיבורא ועקרנ וכן בעונותינו בדורותינו אלה שהו עליו לשומר או מושל מתירא פן י"י שמא ירגיע לעשות לו כך, הרי הו אסתיר, (ט"ו) בנימט' אלף ושלש מז ויגיע לימים אלף וגו', כלומר שיב' שהסתיר פנים יהי כמנין הסתיר ויגיע לכשיעברו שנים האלה, או אש במהרה בימינו, וא' של אסתיר מספר הסתר אסתיר מכון לזה, הו ורבינו בכור שור אמר דנראה לו וכו', תשר"ק הוא אלף, צפע"ס הו משית שהוא לאלף רי"ן כדלעיל. ימח"ז הוא ל"ד, הרי אלף ושלי

רזא

כתיב כי אתה תבוא דמשמע שהוא יהי תביא בידך שהוא יביאס זע' צשפ"ח צש"ס סנהדרין ח' ע"א. (י) יימור מלג כ"ח ע"א. (י"ג) ל"ע שלפנינו במ"ק כ"ח ולמד סס משה וע"ש בחוס' שכתבו שו הרבה כמ"ש בסוטה י"ג ופסע כמה פ (ט) כ"ה בש"ס מ"ק סס. (י) ימכן דק"ל ע"כ פי' לשון חבה ע"ד ברוגו רחס' דק"ל שהיל"ל לרות רעות ורבות ע"כ דעת זקנים בחוס' ביאורי. (ט"ו) י"י

פרשת ראה

[פיסקא נג - יא כו]

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. לפי שנאמר (להלן ל יט) החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, שמא יאמרו ישר' הואיל ונתן הב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהם שנרצה, ת"ל (שם) ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים, אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים, ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור, והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומ' להם, שאתם רואים שביל זה שתחילתו מישור, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך במישור וסופו לצאת בקוצים, ואתם רואים שביל זה שתחילתו קוצים, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך בקוצים וסופו לצאת במישור, כך אמר להם משה לישראל, אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים, בשנים ושלשה ימים הם

חלואותיהם יקראם הכו וסומו אידמות באתרונה, שנאמר (מ"א. כ"ב. כ) כי לאו גביג אהניג ארעל

פירוש ספרי דבי רב

פסקא (א) [נג]

שנרצה, כלומר דשני דרכים יש לפנינו לילך בהם לע"הב אחד דרך החיים דהיינו לעבוד את השי"ת לשמור מצותיו כל ימי חיינו שזוהי דרך החיים ויש עוד דרך אחרת דהיינו לחטוא ולילך בשרירות לבנו איזה זמן ואח"כ לחזור בתשובה, כי גדולה תשובה שזדונות נעשות כזכיות (יומא פו ב), א"כ נוכל לבחור לנו דרך הזה נחטא ונשוב. מש"ה הוצרך הכתוב לסיים שם ובחרת בחיים כי אינך יודע כמה ימים נקצבו לחיות ושמא תמות פתאום ותאבד עולמך, ועוד דמאחר שהיצי"הר הכניסך ברשתו קשה הדבר מאד להסירו מעליך, ועוד כי האומר אחטא ואשוב כו' אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פה ב), זהו פי' דההוא קרא. אבל פי' דקרא דהכא מובן עם המשל, והיינו דקאמר הב"ה ראה כלומר הסתכל יפה יפה לפי שאתה רואה בעיניך בין בדרך החיים בין בדרך המות שיש בהן תערוכת דברכה וקללה, דהיינו בדרך החיים יש ג"כ קללה דהיינו יסורי הצדיקים בע"הז כי מוכרחים הן יען אין אדם

ראה וכו' למה נאמר לפי שנאמר כו'. כך הגיה מוהר"ס וכ"ה בילקוט. אמנם הדברים צריכין ביאור חדא שאם כונת הקו' למה נאמר שכבר נאמר במקום אחר מ"מ לא הי"ל להקשות כן אהך קרא קמא אלא על השני שהוא המיותר, ועוד דלא משני מידי למה נאמר הך קרא. ונלע"ד דקשיא ליה דמלבד הכפל בהך קרא דהכא איכא למידק כמה מילי, חדא מהו לשון ראה מה היא הראיה, ועוד דאמר אני נתן כו' ברכה וקללה דמשמע דתרווייהו בחדא מחתא ובחדא נתינה דאל"כ הול"ל הברכה והקללה, ועוד אמאי לא מסיים הכא ובחרתם בחיים כי היכי דקאמר התם, ועוד למה לא הזכיר כאן ג"כ החיים והמות כי התם. ומשני דאין ענין פסוק זה עם הפ' האחר, ובתחלה פי' הכתוב ההוא ואח"כ ע"י המשל מפ' הכתוב הזה, דהתם קמ"ל שלא יאמרו ישראל הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ולתרווייהו קרי להו נתינה ש"מ דשניהם טובים א"כ נלך באיזו

ס"ב
מכון אג ש"ח